

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Jitka Marková

Ženy bez domova v Jirkově

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Ph.D. Selma Muhič Dizdarevič

Místo a rok vypracování: Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškeré použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23.6.2023

Jitka Marková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní doktorce Selmě Muhič Dizdarevič za pomoc, ochotu, rady a vstřícný přístup během vzniku práce. Dále bych chtěla velmi poděkovat Městskému úřadu v Jirkově a jeho zaměstnankyním, které mi poskytli cenné informace a pomohly mi s realizací rozhovorů pro empirickou část práce. V neposlední řadě mé díky patří participantkám, které se na výzkumu podílely a nechaly nás nahlédnout do jejich životní situace.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje problematice bezdomovectví a životní situaci žen bez domova. Zaměřuje se na rozdíly plynoucí z genderové nerovnosti a stereotypů. V teoretické části popisuje základní pojmy, charakteristiky, typy a příčiny bezdomovectví. Zaměřuje se na rozdíl mezi muži a ženami bez domova. Mapuje i formy pomoci, začleňování do bydlení. V praktické části se zaměřuje na příběhy konkrétních žen bez domova a zaměřuje se na souvislosti se získanými informacemi v teoretické části. Pro empirický výzkum je použit polostrukturovaný rozhovor.

Klíčová slova:

Bezdomovectví, sociální vyloučení, gender, chudoba, ženy bez domova, sociální služby

Obsah

1	ÚVOD.....	3
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	5
2.1	VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	5
2.1.1	<i>BEZDOMOVECTVÍ.....</i>	5
2.1.2	<i>CHUDOBA A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....</i>	6
2.1.3	<i>TEORIE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ.....</i>	8
2.1.4	<i>GENDER.....</i>	8
2.1.5	<i>TEORIE GENDEROVÉ NEROVNOSTI.....</i>	9
2.2	TEORETICKÉ ZAKOTVENÍ FENOMÉNU BEZDOMOVECTVÍ.....	10
2.2.1	<i>HISTORICKÝ VÝVOJ BEZDOMOVECTVÍ.....</i>	10
2.2.2	<i>ROZDĚLENÍ BEZDOMOVECTVÍ PODLE HRADECKÉHO.....</i>	12
2.2.3	<i>ČESKÁ VARIANTA KLASIFIKACE ETHOS.....</i>	13
2.2.4	<i>PŘÍČINY A VZNIK BEZDOMOVECTVÍ.....</i>	16
2.2.5	<i>PROBLÉMY KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA NA ULICI.....</i>	20
2.2.6	<i>GENDER A BEZDOMOVECTVÍ.....</i>	22
2.2.7	<i>AKTUÁLNÍ SITUACE.....</i>	26
2.2.8	<i>PODPOROVANÉ BYDLENÍ A REINTEGRACE DO SPOLEČNOSTI.....</i>	28
2.2.9	<i>ANALÝZA BEZDOMOVECTVÍ NA ÚZEMÍ MĚSTA JIRKOVA.....</i>	29
2.2.10	<i>SOCIÁLNÍ SLUŽBY V JIRKOVĚ.....</i>	30
3	EMPIRICKÁ ČÁST.....	32
3.1	METODOLOGIE.....	32
3.1.1	<i>CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....</i>	32
3.1.2	<i>VÝZKUMNÁ STRATEGIE.....</i>	33
3.1.3	<i>VÝZKUMNÁ METODA.....</i>	33
3.1.4	<i>VÝBĚR VZORKU.....</i>	34
3.1.5	<i>SBĚR DAT.....</i>	35
3.1.6	<i>ETICKÉ ZHODNOCENÍ.....</i>	35
3.1.7	<i>KVALITA.....</i>	36
3.2	ZÍSKANÁ DATA.....	36
3.2.1	<i>PŘEDSTAVENÍ PARTICIPANTEK.....</i>	36

3.2.2	ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	42
3.2.3	ZÍSKANÉ INFORMACE Z PERSPEKTIVY TEORIE GENDEROVÉ NEROVNOSTI.....	45
3.2.4	ZÍSKANÉ INFORMACE Z PERSPEKTIVY TEORIE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ.....	46
4	SHRNUTÍ VÝZKUMU A ZÁVĚR.....	49
5	ZDROJE:.....	51

1 ÚVOD

Bakalářská práce se bude věnovat tématu bezdomovectví u žen. Samotný fakt, že se ženy ocitají bez domova, není v naší společnosti dostatečně rozšířený, tudíž je ženskému bezdomovectví věnována menší pozornost. Protože jsou ženy mezi bezdomovci v menšině, vystavuje tento stav mnoho z nich nebezpečí a je pro ně velmi obtížné se z něj vymanit.

Toto téma jsem zvolila hned z několika důvodů. Při studiu vysoké školy jsem se soustředila převážně na sociologická témata. Nejvíce mě zaujala problematika genderu a genderové nerovnosti. V české společnosti se mezi běžnými občany o problematice genderu mluví spíše v negativním kontextu. Pojmy jako genderová rovnost, feminismus nebo LGBTQ+ komunita se stávají terčem posměchu a často nejsou brány vážně. Dalším důvodem, proč jsem se zaměřila na toto téma, je fakt, že Jirkov je mé rodné město, a již od dětství jsem sociální nerovnosti vnímala a snažila se je pochopit. Tato práce popíše komplexnost problému ženského bezdomovectví, jak se ženy bez domova s tímto problémem vypořádávají a s jakými nástrahami se potýkají.

V teoretické části práce bude popsána problematika bezdomovectví obecně, historický vývoj, příčiny, rozdělení a související problémy. Krátce se zaměřím také na téma gender. Dále bude práce zaměřena na specifika bezdomovectví u žen, včetně rozdílů mezi mužskými a ženskými bezdomovci a faktorů, které vedou k bezdomovectví u žen. V rámci práce budou analyzovány i zdroje pomoci a podpory pro ženy bez domova, včetně možností ubytování a služeb v Jirkově.

V praktické části se bude věnovat metodologii, charakteristice vybrané kvalitativní strategie výzkumu, která se opírá o teorii sociálního vyloučení a teorii genderové nerovnosti. Data získává polostrukturovaným rozhovorem. Výběr těchto postupů obhájím vhodnými argumenty.

Dále se práce věnuje příběhům žen bez domova v malém městě Jirkově, které se nachází v Ústeckém kraji. Ústecký kraj je bohužel proslulý vysokým výskytem sociálně slabších občanů, proto je vhodným místem ke směru dat. Jirkov má necelých 20 000 obyvatel, sociální pracovníci mají o všech bezdomovcích na území Jirkova přehled a znají se s nimi osobně. Tato fakta podkládají předpoklad, že město Jirkov je vhodným místem takového výzkumu.

Cílem práce je přispět k lepšímu pochopení problematiky žen bez domova v menším městě. Celkově bude práce přínosem pro lepší pochopení problematiky žen bez domova a bude sloužit jako podklad pro další výzkum a implementaci politik zaměřených na zlepšení situace těchto žen.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

2.1.1 BEZDOMOVECTVÍ

Už samotné slovo „bezdomevec“ je v českém jazyce komplikovaným pojmem. České slovníky vysvětlují slovo bezdomevec jako člověk bez státního občanství, a tak tento pojem chápe i český právní řád. Většinová společnost ale používá tento termín jako označení člověka, který nemá trvalý nebo dostačující domov, a tak ho budeme chápat i v této práci (Hradečtí, 1996). „*Hlavní charakteristikou bezdomeectví je absence domova, soukromého teritoria, které má svou formální i emocionální složku.*“ (Vágnerová a kol., 2018, str. 7). Dále autorka této definice uvádí, že bezdomeectví je jednou z variant extrémního sociálního vyloučení, které omezuje bezpečnost a dostupnost materiálních zdrojů. Lidé bez domova nezvládají využívat své schopnosti a plnit své sociální role (Vágnerová a kol., 2018).

„*Chronické bezdomeectví lze chápat jako syndrom komplexního sociálního vyloučení, které se projevuje neschopností akceptovat a zvládat běžné společenské požadavky.*“ (Vágnerová a kol., 2013, str. 9). Bezdomoveectví je podle autorky komplexní problém, nejde jen o absenci obydlí, ale váže se s ním také řada dalších problémů jako jsou na příklad vyloučení ze společnosti, ztráta zaměstnání (s čímž se váže ztráta ekonomické soběstačnosti), narušení sociálních vztahů nebo kriminální činnost (Vágnerová a kol., 2013).

Setkáváme se i s názorem, že pojem „bezdomevec“ by se vůbec používat neměl, protože není dostatečně inkluzivní. S tímto pojmem se také pojí řada stereotypů a negativních asociací. Většina lidí si představí starého, vousatého muže s krabicí vína. Tento pojem ale zahrnuje i ženy a je tedy nesprávně používán, a to i v odborných textech. Ke stereotypizaci přispívají z velké části média, která osoby bez domova reprezentují jako špinavého muže spícího na lavičce, přestože je spousta bezdomovců a bezdomovkyň, které mezi ostatními lidmi nijak nevyčnívají. Autorka

díla *Nemám domov, ale mám svůj hlas* tvrdí, že by se měl používat přesnější pojem „osoby bez domova“ (Stuhlíková, 2015).

Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat si vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám (Štechová, 2018). Tato definice zahrnuje zjevné, skryté, potencionální bezdomovectví a také osoby s neadekvátním bydlením či bydlením neodpovídajícím standardů. Do této definice by patřilo mnohem více osob, než je uváděno ve studiích a sčítání bezdomovců. V České republice žije v těchto podmínkách mnoho osob, které by se ale mezi bezdomovce nezařadili.

2.1.2 CHUDOBA A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Chudoba je všeobecně známý pojem, ale pro tuto práci dost zásadní, proto uvedu definici tohoto pojmu slovy Ladislava Touška z díla s názvem *Kdo drží černého Petra*, který uvádí: „Obvykle se rozlišuje mezi chudobou absolutní a relativní. Absolutní chudobou se rozumí stav, kdy u člověka nedochází k uspokojování potřeb, které jsou nutné k zabezpečení jeho sociálního či fyzického přežití. Oproti tomu relativní chudoba je vymezena ve vztahu k obecně platným životním standardům ve společnosti (např. Evropská unie vymezuje hranici chudoby jako 50 % průměrného příjmu). Ve vztahu ke konceptu sociálního vyloučení bývá uváděno, že chudoba není nutnou podmínkou sociálního vyloučení, ačkoli tomu tak často je. Jinak řečeno, chudý člověk nemusí být sociálně vyloučený a sociálně vyloučený nemusí být nutně chudý.“ (Toušek, 2007, str.10).

Tentýž autor definuje sociální vyloučení nebo sociální exkluzi jako „proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především zaměstnání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělání.“ (Toušek, 2007, str.6). Tento pojem je relativně nový, ale je velmi hojně používán jak odborníky ve společenských vědách, tak

i laidskou společností. Tento pojem se často váže s pojmem chudoba. Není ale pravidlem, že by tyto dva pojmy byly neoddělitelně spjaty. Materiální nedostatek je častým rysem sociální exkluze, není však samozřejmé, že člověk žijící v chudobě musí být sociálně vyloučen. Chudoba není jedinou příčinou, proč k vyloučení dochází. Příčiny totiž můžeme rozdělit do dvou kategorií – vnější a vnitřní. Mezi vnější vlivy řadíme skutečnosti, které člověk sám ovlivnit nemůže. Do této kategorie řadíme na příklad aktuální situace na trhu práce, bytová politika, sociální politika státu a v neposlední řadě diskriminace, a to na základě charakteristik jako je na příklad rasa, národnost nebo sociální status. Naopak vlivy vnitřní daná osoba ovlivnit může, v této kategorii si můžeme uvést na příklad špatnou finanční gramotnost, neochotu pracovat nebo apatii k řešení vlastních problémů (Toušek, 2007).

Existují mechanismy, kvůli kterým k sociální exkluzi dochází a těmito mechanismy jsou na příklad: prostorové vyloučení, ekonomické vyloučení (odepření přístupu na trh práce, zamezený přístup k finančním zdrojům), kulturní vyloučení (omezený přístup ke vzdělání) nebo symbolické vyloučení (stigmatizace na základě sociálního statusu). Nejvýraznější je již zmiňované vyloučení prostorové, které také souvisí s tématem bezdomovectví. Prostorově vyloučení jedinci žijí v lokalitách s nízkou kvalitou bydlení, které označujeme jako sociálně vyloučené lokality (další označení těchto lokalit se kterými se můžeme setkat jsou „ghetta“, „holobyty“ nebo „byty pro neplatiče“) faktory sociálního vyloučení se navzájem prolínají, k prostorovému vyloučení vede na příklad ekonomické vyloučení nebo diskriminace. Kvůli provázanosti faktorů je pro sociálně vyloučené osoby obtížné se z těchto problémů dostat. Kvůli rasové diskriminaci může být těžké najít zaměstnání, kvůli nedostatku financí je takový člověk nucen žít ve vyloučené lokalitě, což přispívá ke stigmatizaci, a dochází tak k ještě hlubšímu sociálnímu vyloučení a diskriminaci jedinců (Toušek, 2007). *„Diskriminací se rozumí skutečnost, kdy je s člověkem či se skupinou osob zacházeno nerovně a nespravedlivě na základě jeho sociokulturní (etnicita, kultura, náboženství apod.) či fyzické, resp. biologické (barva pleti, pohlaví, věk apod.) odlišnosti.“ (Toušek, 2007, str. 14).*

„Sociologie tento koncept poprvé představila jako pojem, který odkazuje na nové zdroje společenské nerovnosti a značně ovlivňuje aplikovaný sociální výzkum,

jenž chce přispívat k pochopení nerovnosti a znevýhodnění a boji proti nim. Sociální vyloučení upozorňuje na způsoby, jakými dojde k tomu, že se někteří lidé ocitnou zcela mimo běžné fungování společnosti.“ (Giddens, 2009, str. 459,) Giddens dále uvádí, že krajní formou sociálního vyloučení je právě bezdomovectví.

2.1.3 TEORIE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Teorie sociálního vyloučení se zaměřuje na zkoumání procesů, které vedou k omezování přístupu jedincům nebo skupinám ke zdrojům, příležitostem a důležitým sociálním institucím. Tato teorie má za cíl pochopit jak a proč jsou někteří lidé nebo skupiny vyloučeni ze společnosti a jaké má toto vyloučení vliv na jejich život. Teorie sociálního vyloučení vychází z předpokladu, že společnost není jednotná, ne pouze ekonomicky, ale také sociálně, politicky a kulturně. Teorie sociálního vyloučení se zakládá na myšlence, že sociální vyloučení je multidimenzionální sociální jev, proto jeho řešení neleží pouze v rukách jedince či skupiny, ale je ovlivněno ekonomikou, politikou a sociální strukturou státu. (Duffy, 1995)

2.1.4 GENDER

Gender je společenský a kulturní konstrukt, který ovlivňuje, jak společnost vnímá a interpretuje pohlaví. Zahrnuje nejen biologické rozdíly mezi muži a ženami, ale také očekávání, role a stereotypy spojené s každým pohlavím. Gender označuje vlastnosti a chování, které jsou typicky spojovány s mužským a ženským pohlavím a tyto charakteristiky se mohou lišit v závislosti na společnosti, období a sociální skupině. (Renzetti, Curran, 2005).

Je důležité si uvědomit, že pohlaví a gender jsou odlišné kategorie. Na rozdíl od genderu se pohlaví nemění podle času a místa interpretace, ale zůstává univerzální a neměnnou kategorií. Pohlaví je určeno biologickými faktory, jako jsou chromozomy, genitálie a hormony. Na druhé straně gender je kulturně podmíněn a může se měnit v závislosti na změnách v kulturních a společenských normách. Je

důležité rozlišovat mezi pohlavím a genderem, aby se zabránilo stereotypům a diskriminaci. Pokud si lidé uvědomují, že gender je kulturně podmíněn a že jednotlivci se mohou identifikovat s různými genderovými výrazy, pak se snadněji překonají hranice vymezené tradičními genderovými rolí a očekáváními (Oakleyová, 2000).

Jedna z přesných definicí zní takto: „*Gender je pojem označující nikoli biologické, ale sociální aspekty pohlaví. Pohlaví člověka je dáno biologicky, ale pokud jde o sociální chování, lidé se nerodí jako muži a ženy, ale musí se naučit se jako muži a ženy chovat.*“ (Jandourek, 2001, str. 90). V naší společnosti jsou zakořeněny genderové stereotypy, které souvisí s opomíjením žen na ulici.

2.1.5 TEORIE GENDEROVÉ NEROVNOSTI

Tato teorie se zabývá analýzou sociálních, ekonomických, politických a kulturních faktorů, které přispívají k nerovnému postavení mužů a žen. Zaměřuje se na zkoumání sociálních struktur, norem, hodnot a institucí, které ovlivňují roli, postavení a příležitosti jednotlivých pohlaví.

Genderová nerovnost se projevuje v různých oblastech života, jako jsou zaměstnání, vzdělání, politika, rodinný život a veřejný prostor. Teorie genderové nerovnosti se zaměřuje na analýzu těchto oblastí a zkoumá, jak dochází k rozdělení moci, zdrojů a příležitostí mezi muži a ženami. Zabývá se také sociálními normami a očekáváními, které formují a udržují tuto nerovnost.

Cílem teorie genderové nerovnosti je identifikovat, analyzovat a zkoumat mechanismy, které přispívají k genderové nerovnosti, a navrhnout opatření a strategie pro dosažení větší rovnosti mezi pohlavími. Tato teorie je klíčovým nástrojem pro porozumění a boj proti genderové nerovnosti ve společnosti. (Giddens, 2009)

2.2 TEORETICKÉ ZAKOTVENÍ FENOMÉNU BEZDOMOVECTVÍ

2.2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ BEZDOMOVECTVÍ

Zmínky o bezdomovectví najdeme už ve starověku a v Bibli. Jednalo se o jedince, který nebyl nikde přijat a všude byl považován za cizince nebo vyhnance. Příkladem z Bible je příběh o Kainovi, kterému byl udělen trest vyhnanství, z čehož můžeme usoudit, že na tento jev bylo pohlíženo negativně. Jednalo se o trest sociálního vyloučení. V raném novověku se setkáváme s pojmy tuláci nebo vagabundi, kteří nerespektovali tehdejší řád. Jednalo se taktéž o sociálně vyloučené jedince nepřijaté zbytkem společnosti. S bezdomovectvím v dnešním slova smyslu se setkáváme koncem 19. století, kdy v souvislosti s průmyslovou revolucí začíná rozvoj měst, díky kterým došlo k migraci obyvatelstva. Zde se poprvé začíná vyskytovat zjevné bezdomovectví. Pomoc těmto lidem zprostředkovávala v té době především církve (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Tony Havlík (Homeless Guide) uvádí, že v době Rudolfské Prahy žilo ve městě cca 60 tisíc obyvatel z čehož 40 % tvořila chudina. Do této vrstvy lze zahrnout sluhy a nádeníky, ale i prostitutky, vagabundy či žebráky. Císař Rudolf II je nechával každé dva týdny prověřit a rozdělit na dvě skupiny. Na tzv. poctivé chudé, kteří měli nárok na pomoc a mohli přebývat v chudobincích, kde dostali polévku nebo ošacení. Druhou skupinu tvořili tzv. nečestní chudí, tedy psanci. Změna přišla v roce 1849 zavedením domovského práva, které říkalo, že má základní zajištění chudých, tedy přístřeší a jídlo, zajišťovat obec, ze které pocházeli. Pokud se zdržovali jinde, nebyla jim žádná pomoc poskytnuta a města je považovala za tuláky, kteří přinášejí do města problémy. Zákon o robotách a polepšovných z roku 1885 trestal tuláky, kteří nemohli prokázat zdroj obživy, vězením na dobu od jednoho do tří měsíců. Nejznámější věznicí pro chudé byla Fišpanka, která sídlila v dnešní budově ministerstva spravedlnosti. Následně byli odesláni do svých domovských obcí. V době krize se počet chudých zvyšoval a i do té doby pracující lidé mnohdy končili na ulici. V roce 1927 byla zavedena speciální poukázka tzv. žebračenka nebo almuženka. Sociálně slabí ji dostávali od státu místo peněz a mohli si za ni koupit nejzákladnější potraviny. Mělo to zabránit tomu, aby peníze propili nebo prohráli v kartách. Jedná se o

podobný princip jako dnešní výplata dávek hmotné nouze formou potravinových poukázek (Havlík, 2019).

Rok 1948 se stal zlomovým, totalitní režim totiž zrušil charitativní činnost, protože popíral existenci chudoby. Lidé bez domova byli ignorováni. Pravidla režimu bezdomovectví zakazovala, takže se tito lidé museli skrývat. Když někdo odmítal pracovat, byl poslán do vězení, jelikož příživnictví bylo považováno za trestný čin. Po sametové revoluci se bezdomovectví opět dostává do zjevné formy. Bezdomovectví se dále věnovali pouze neziskové organizace, ale po roce 2000 začíná spolupráce mezi neziskovými organizacemi a státní správou. Z tohoto hlediska můžeme brát rok 2004 a vstup do EU jako hlavního činitele tohoto zlomu, při němž se začíná mnohem více angažovat stát (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Bezdomovectví není v Evropě novým pojmem, ale dochází k jeho vzestupu a změnám jeho skladby. „Není to jen rozvrat rodin, alkoholismus a sociální nepřizpůsobivost, co zbavuje lidi domova. Relativně velký a rostoucí počet bezdomovců je důsledkem strukturálních problémů jako je nedostatek levných bytů a bydlení, vysoká nezaměstnanost a rostoucí úroveň chudoby. V některých zemích se na bezdomovectví podílí i nedostatečná péče o mentálně postižené osoby. Odhad počtu bezdomovců je značně obtížný, předpokládá se však, že jich je v zemích Evropského společenství kolem 3 milionů.“ (Mareš, 1999, str. 58).

V naší republice bylo do roku 1989 bezdomovectví popisováno jako znak kapitalismu a tento problém nebyl pro socialistickou společnost myslitelný. Byla uzákoněna povinnost pracovat a podniky vlastnily ubytovny, kde mohli své zaměstnance ubytovat. Nezaměstnanost oficiálně neexistovala a člověk bez práce byl odsouzen a uvězněn za příživnictví. Osoby mentálně postižené byly umísťovány do ústavů sociální péče, psychiatrickí pacienti do uzavřených léčeben. Po přechodu na tržní ekonomiku se postupně tento fenomén začíná objevovat i u nás a dnes jsou osoby bez přístřeší sdružující se u nádraží, obchodů nebo v parcích běžným obrázkem v našich městech (Mareš, 1999).

Vašát v knize „*Na jedné lodi*“ uvádí, že kromě roku 1989 byl významným zlomem ve vývoji bezdomovectví u nás rok 2001. Do té doby lidé více řešili ztrátu zaměstnání, popřípadě stabilního bydlení. Sice klesá nezaměstnanost, přesto stoupá počet osob bez domova, nejohroženější jsou manuálně pracující, můžeme tak hovořit o post-industriálním charakteru bezdomovectví. Situace se vyostřuje s krizí v roce 2008. Mezi lety 2008–2016 stoupá ztráta stabilního bydlení o 21.1 % a tím dochází i k výraznému nárůstu počtu lidí bez domova. Dle Vašáta bezdomovectví není důsledkem konkrétního faktoru (nedostatku sociálního bydlení), procesu či rozhodnutí, ale je systémovým prvkem globální ekonomiky (Vašát, 2021).

2.2.2 ROZDĚLENÍ BEZDOMOVECTVÍ PODLE HRADECKÉHO

Zjevné bezdomovectví

Zjevné bezdomovectví je charakteristické tím, že je nejvíce vidět. Tato skupina tvoří nejmenší část všech bezdomovců a zároveň odpovídá nejvíce stereotypním představám o bezdomovectví. Jedná se o jedince, kteří žijí na ulici, v noclehárnách nebo azylových domech. Všechny bezdomovce spojuje sociální vyloučení, které souvisí se ztrátou stálého a dostačujícího obydlí. Bezdomovci ztrácejí vazby s rodinou a je obtížné resocializovat se do normálního kolektivního života. Nejvíce znevýhodnění jedinci často nabídku dlouhodobějšího ubytování nepřijímají. Jsou spokojeni s tím, že mají svobodu a nechtějí se jí vzdát.

Často využívají k přenocování vlaková nádraží, parky nebo sklepy, přestože tato místa mohou být nebezpečná. Nádraží jsou mezi bezdomovci oblíbená hned z několika důvodů jako na příklad otvírací doba, takže zde mohou trávit svůj volný čas prakticky kdykoli, kdy jezdí vlaky, nebo výhodné umístění v blízkosti centra. Na nádraží často zamíří lidé, kteří se ocitli v situaci bez domova, nemají žádnou podobnou zkušenost a hledají útočiště. Dále je nádraží využíváno jako místo, kde se bezdomovci schází mezi sebou a jako místo, kde se shromažďují cizinci, kteří právě přijeli do země a nemají předem zajištěné místo přespání (Hradečtí, 1996).

Skryté bezdomovectví

Tato skupina skrytých bezdomovců se neobrací na veřejné nebo charitativní služby kvůli potřebě noclehu. Jedná se i o osoby, které vyhledávají pomoc na příklad u rodiny nebo přátel, ale také ty, kteří mají přístřeší v podobě stanu, opuštěné chaty nebo maringotky, starého automobilu nebo v opuštěného domu. Někteří skrytí bezdomovci se přeci jen obrátí s potřebou ubytování na charitativní a sociální služby, a to hlavně kvůli nepřízní počasí nebo ročnímu období. Potom se tito bezdomovci obrací na místa, kde se většinou vyskytují zjevní bezdomovci jako jsou ubytovny, noclehárny nebo azylové domy. Bohužel se ne vždy najde místo pro všechny, kteří mají o ubytování zájem. Některá místa mají rozdělenou kapacitu na příklad genderově nebo věkově.

Potencionální bezdomovství

Do této skupiny spadají lidé, kteří žijí v těžkých životních situacích a jsou vystaveni riziku ztráty bydliště Statistika ukazuje, že s Evropskou unií se jedná až o 10 % obyvatelstva. Radíme sem i osoby, které čeká propuštění na příklad z ústavu, dětského domova, vězení nebo migranty, kteří mají nejisté podmínky budoucího obydlí (Hradečtí, 1996).

2.2.3 ČESKÁ VARIANTA KLASIFIKACE ETHOS

„V české republice je fenomén bezdomovectví sociálně konstruován na základě celoevropsky uznávané evropské typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS.“ (Černá, 2019, str. 15) Česká varianta klasifikace byla vyvinuta ve spolupráci mezi Českou republikou a Evropskou unií s cílem poskytnout strukturovaný přístup k měření a popisu fenoménu bezdomovectví v České republice. Česká klasifikace bezdomovectví je založena na původním modelu ETHOS (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion), který byl vytvořen v roce 2005 jako standardizovaný rámec pro definování a kategorizaci bezdomovectví v Evropě.

Česká varianta klasifikace ETHOS člení osoby vyloučené z bydlení do čtyř základních kategorií:

1. Bez střechy
2. Bez bytu
3. V nejistém bydlení
4. V nevyhovujícím bydlení

V těchto kategoriích v rámci českého prostředí identifikuje 33 konkrétních podskupin, které definuje následovně:

I. OSOBY BEZ STŘECHY (formy bezdomovectví)

1. Osoby přežívající venku

1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagóny, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)

2. Osoby v noclehárně

2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně

2.1.2 Osoby sezónně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek

II. OSOBY BEZ BYTU (formy bezdomovectví)

3. Osoby v ubytovnách pro bezdomovce

3.1.1 Muži v azylovém domě

3.1.2 Ženy v azylovém domě

3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě

3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě

3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě

3.1.6 Osoby v domě na půl cesty

3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)

3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu

4. Osoby v pobytových zařízeních pro ženy

4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese

4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě

5. Osoby v ubytovnách pro imigranty

5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních

5.2.1 Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)

6. Osoby před opuštěním instituce

6.1.1 Osoby před opuštěním věznice

6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení

6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce

6.3.2 Osoby před opuštěním pěstounské péče

7. Uživatelé dlouhodobější podpory

7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytovaní v

azylovém domě III. OSOBY V NEJISTÉM BYDLENÍ (formy vyloučení z bydlení)

8. Osoby žijící v nejistém bydlení

8.1.1 Osoby přechodně bydlicí u příbuzných nebo přátel

8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)

8.2.3 Osoby bydlicí v bytě bez právního důvodu (bez právního nároku)

8.2.4 Osoby v nezákonně obsazené budově

8.3.1 Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahrádkářské kolonie, zemnice)

9. Osoby ohrožené vystěhováním

9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu

9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu

10. Osoby ohrožené domácím násilím

10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti

IV. OSOBY V NEVYHOVUJÍCÍM BYDLENÍ (formy vyloučení z bydlení)

11. Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách

12 11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)

11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele

11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace

12. Osoby žijící v nevhodném bydlení

12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)

13. Osoby žijící v přelidněném bytě

13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech

(ETHOS, 2005)

Domácí násilí definujeme jako fyzickou, sexuální, emocionální nebo ekonomickou formu násilí, která se odehrává mezi členy rodiny nebo domácnosti. Domácí násilí se vyskytuje mezi partnery, může zahrnovat i děti, starší nebo postižené členy domácnosti.

2.2.4 PŘÍČINY A VZNIK BEZDOMOVECTVÍ

Příčiny bezdomovectví jsou různorodé a mohou být způsobeny různými faktory, které se navzájem prolínají. Marek, Strnad, Hotovcová ve své knize uvádějí, že příčiny bezdomovectví rozdělují na objektivní a subjektivní. Objektivní jsou systémové chyby ve společnosti, subjektivní příčiny spočívají v nepříznivých vlastnostech jednotlivce. Odstranění systémových příčin je na straně státu, subjektivní jdou zcela za klientem. Vývoj vzniku bezdomovectví je složitý, u každého jednotlivce různorodý a většinou obsahuje oba tyto atributy. Při hledání příčin vycházíme tedy z tohoto multifaktorového pojetí. Počátek bezdomovectví mívá zpravidla dvě fáze a ztrátě domova předchází krize. V tomto období záleží na záchranné síti, která člověka udrží a zabrání pádu do bezdomovectví. První z nich je rodina a sociální vazby, které si člověk dosavadním životem vytvořil. Kde jsou tyto vazby pevné dokážou člověka během krize podržet a situaci zvládnout. Druhou sítí je systém sociálních služeb a dávek, které také mohou ztrátě bydlení zabránit. Pokud ale osoba nemá pevné sociální vazby a nesplňuje podmínky pro poskytnutí institucionální pomoci nebo o tuto pomoc nepožádá, ocitne se na ulici. Jako příčiny a zároveň psychosociální bariéry reintegrace bezdomovců uvádějí:

1. Nezaměstnanost

Bezdomovci i sociální pracovníci vnímají nalezení zaměstnání jako první a nejdůležitější krok k předcházení nebo řešení chudoby a bezdomovectví. Práce má nejen ekonomickou hodnotu, ale vyjadřuje i společenský status. Nezaměstnanost je více riziková pro muže než pro ženy, u kterých je více tolerována. Pro osoby bez

domova je však obtížné si zaměstnání nalézt, a ještě obtížnější je si ho udržet, protože jejich životní styl postrádá tradiční denní režim.

2. Závislost na návykových látkách

Nejviditelnější jsou poživatelé alkoholu, užívání nelegálních drog je častější u mladších osob bez přístřeší, zejména marihuana a pervitin. Dříve časté užívání Toluenu a jiných rozpouštědel nyní ustupuje do pozadí. Užívání alkoholu a drog je překážkou k využívání většiny dostupných sociálních služeb.

3. Rozpad rodiny a sociální izolace

Rozvodovost přináší ekonomické, psychologické a sociální problémy a při rozpadu rodiny dochází k existenčnímu ohrožení. Pokud chybí pevné sociální kontakty stávají se pro bezdomovce jedinými sociálními kontakty ostatní bezdomovci, kteří mu mohou poskytnout emocionální podporu.

4. Pobyt v ústavu či ve vězení

Dochází k rozbití sociálních vazeb, času a dezorientaci v životě mimo ústav nebo nápravné zařízení. Možná stigmatizace vede osoby často k opuštění místa trvalého bydliště a přesunu do většího města, kde spoléhají na jeho anonymitu. Často dochází i k závislosti na sociálních službách a dávkách, popřípadě ke zneužívání sociální pomoci.

5. Psychické potíže a nemoci

V tomto ohledu se různé studie rozcházejí a uvádí u bezdomovců závislosti a duševní poruchy v rozmezí od 20 % do 90 %, výsledek závisí na použitých diagnostických metodách. Nejčastější jsou to závislosti, deprese, poruchy osobnosti, přizpůsobení a psychózy. U bezdomovců se často setkáváme s problémy s emoční inteligencí a absencí vůle. Většina nerozlišuje mezi lží a pravdou a lež je významným

rysem chování bezdomovce, který mu umožňuje získání sociální služby, pomoci od okolí, ale je i součástí obranné sebe prezentace.

6. Nastavení sociálního a zdravotního systému

V České republice je sociální pomoc ve formě dávek nejčastěji vázána na místo trvalého bydliště, kam se odmítají vracet. Častá je i nedůvěra v úřady a na druhé straně vnímání bezdomovců jako problémových klientů. Lékaři a nemocnice často odmítají bezdomovce přijímat a léčení komplikuje nemožnost domácího ošetřování. Situace mnoha bezdomovců je mezi zdravotním a sociálním problémem.

7. Zadlužení a systém exekucí

Dluhy vzniklé nejčastěji neplacením zdravotního pojištění, pokutami dopravních podniků nebo půjčkami u nebankovních institucí a jejich exekuční vymáhání odrazují osoby bez přístřeší od pokusů o legální zaměstnání (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012).

Jan Keller v knize Posvícení bezdomovců popisuje proces ztráty domova ve třech stádiích:

1. Ohrožení domova, které často začíná problémy v zaměstnání, kdy hrozí ztráta práce a příjem se stává nejistým. Lidé se domnívají, že jde o přechodný problém, který se jim podaří vyřešit vlastními silami. Pokud se období nezaměstnanosti prodlužuje, nedůvěra ve vlastní síly roste. Přesto i v tomto období lidé odmítají pomoc sociálních pracovníků, často se straní i ostatních lidí, aby nemuseli ukázat svůj neúspěch. Mívají pocit hořkosti a obviňují společnost, která jim neumožňuje žít běžným způsobem jako dosud. Často odmítají systém a svět kolem považují za nespravedlivý a nepřátelský. Nepřipouští si ale zatím reálné riziko ztráty domova. S prohlubujícími potížemi s hledáním práce přicházejí i problémy partnerské či rodinné, do kterých se promítá narůstající frustrace. Dosud podpůrné rodinné prostředí prodlužováním potíží a často nevhodným chováním ztrácí sílu, často se

přidávají i problémy zdravotní, a to jak psychosomatická onemocnění, tak příklon k závislostem.

2. Boj o domov je další fází, kde je klíčová institucionální pomoc. Ohrožení sociálním vyloučením se zvyšuje a záleží na každém jednotlivci, zda zvládne o pomoc požádat a nalézt dostatek motivace problémy řešit. Lidé, kteří se v této situaci nacházejí poprvé, musí překonat stud a ostych, často i stereotypní smýšlení o klientech institucí (úřady práce, sociální odbory, sociální služby) jako lidech líných a neschopných. Sami často ještě nedávno takto smýšleli. Navíc sociální práce není vždy nástrojem, jak udržet klienta v autonomii, ale stává se naopak pastí asistence. Člověk, který původně nechtěl pomoc státu a pomáhajících institucí využívat, se může dostat do role žadatele různé formy pomoci, zdůrazňují své hendikepy a domáhají se svých práv na pomoc, služby a dávky. Druhou formou reakce na tuto fázi je odmítnutí systému a hledání možností, jak s ním bojovat nebo cestiček, jak ho obejít. Jedná se např. o ironizování svého postavení, prezentaci sociálního vyloučení jako formy svobody, drobné kriminality jako odvalu a prostituce jako běžného zdroje příjmu.

3. Ztráta domova je poslední fází, kdy došlo ke kumulaci znevýhodnění: Lidí jsou mimo pracovní trh, přišli o bydlení, rodinné vztahy jsou rozbité, zdravotní problémy se zhoršují. Často chybí i pravidelný příjem ze sociálních dávek, využívají nárazové zdroje obživy – práci načerno, drobné krádeže, žebrání, charitu. Převažují defenzivní strategie sebeponižování nebo agrese, často jim při tom pomáhají drogy nebo alkohol. Dále Keller uvádí, že autoři etnografických studií o životě bezdomovců se shodují, že pro lidi na okraji společnosti jsou typické dva odlišné typy rozpoložení, které se ale mohou střídat nebo i prolínat. První z nich je apatie, odtržení od nenáviděné reality a destrukce vlastní osobnosti. Typická je rezignace a jakoukoliv snahu a beznaděj. Druhým typem rozpoložení je snění o jiném světě, než je ten současný, kde se všechny problémy vyřeší a nic je nezraňuje. Někteří tuto svou představu umisťují do minulosti, domnívají se, že dříve se žilo lépe a oni sami vedli šťastný bezproblémový život. Jiní sní o ideálním světě např. exotických končinách (Keller, 2013). „Snění o opětovném návratu do společnosti ostře kontrastuje se stavy naprosté rezignace.“ (Keller, 2013, str. 247).

„K propadu na ulici i k chronickému bezdomovectví mohou přispět různé faktory. Do této kategorie by patřilo například problematické dětství, nízká úroveň vzdělání (pouze základní vzdělání nebo zvláštní škola), neschopnost systematicky pracovat ještě před propadem na ulici, neschopnost vytvořit a udržet déleodobější partnerství a rodinné zázemí, zanedbávání péče o potomstvo, nadměrné užívání alkoholu nebo drog, kriminální chování, především preference obživy krádežemi, a psychická porucha nebo choroba.“ (Vágnerová, Marek, Scémy, 2018, str. 69)

2.2.5 PROBLÉMY KAŽDODENNÍHO ŽIVOTA NA ULICI

Pojem „Každodenní život“ chápeme jako soubor běžných aktivit (příprava a nákup potravin, úklid, provádění hygieny), vzorců chování a interakcí, které tvoří rutinní a běžnou činnost jednotlivců ve společnosti. Každodenní život popisuje, jak lidé organizují své časové rozvrhy, jak vykonávají své pracovní a rodinné role, jak interagují s ostatními lidmi a jak se adaptují na běžné situace a výzvy ve svém prostředí.

Největším a nejočividnějším problémem života bezdomovců je spánek a s tím spojený stres, špatná hygiena, boj se špatným počasím a nemocemi, nedostatek soukromí a pocitu bezpečí. Všechny tyto problémy znesnadňují bezdomovcům spícím na ulici usnout, takže často usnou až vyčerpáním nebo s pomocí alkoholu či drog, proto se můžeme setkat se spícím bezdomovcem na lavičce na rušné zastávce MHD uprostřed dne. Kromě lavičky využívají také zem, kontejnery, MHD, stan, kanál nebo na příklad opuštěné domy (squatting) a auta. Mohou také využívat noclehárny a ubytovny, pro využívání těchto služeb je ale nutné podřídit se daným pravidlům. V těchto zařízeních je možné se osprchovat nebo si připravit teplé jídlo.

A tím se dostáváme k dalšímu problému bezdomovců, jímž je hlad. Často se můžeme setkat s bezdomovci vybírajícími koše a kontejnery, což je riskantní, protože jídlo je často zkažené a nepoživatelné. Výhodné je prozkoumat kontejnery u supermarketů, které často vyhazují potraviny, které jsou v dobrém stavu, ale už neodpovídají standardům prodeje. Tzv. „dumpster diving“ je fenomén, který se

rozšiřuje i mezi běžné občany, kteří do kategorie bezdomovců neřadíme. Tato aktivita je ale nelegální, stejně jako další způsob získávání potravin z obchodů, kterými jsou tajné požívání potravin přímo v obchodech nebo krádež. Jídlo se dá sehnat i legálně, a to žebráním nebo v restauracích, které se na konci dne rozdělí o zbylé jídlo právě s lidmi v nouzi. Bezdomovci se mohou obrátit i na charitu, která mimo jídla poskytuje i oblečení nebo hygienické potřeby.

Hygiena je něco, co lidé bez domova většinou zanedbávají nebo vůbec neřeší. S tím se vážou i zdravotní problémy, vši, štěnice a typický zápach. Bezdomovci mohou využívat přírodní zdroje vody jako řeky a jezera, nebo využít možnost sprchy v ubytovacích zařízeních nebo veřejné toalety na příklad v obchodech. U žen je hygiena ještě náročnější, jelikož se na rozdíl od mužů potýkají s menstruací, což může být na ulici velkou komplikací.

Problém, který ale trápí všechny bezdomovce je nedostatek peněz. Je těžké si jako bezdomovec najít práci, ale někomu se to povede. Často se ale nejedná o dlouhodobé zaměstnání, ale spíše o nárazové přivýdělky, které bývají vykonávány na černo. Bezdomovci mohou peníze shánět podobně jako jídlo – žebrat, hledat (na příklad v kašnách) nebo krást. Ukrást můžou rovnou peníze, nebo něco k prodeji (šperky, elektronika, dražší věci, které sami nevyužijí, a tak často končí v zastavárnách) nebo něco k přímému využití (alkohol, cigarety, oblečení).

Další činnost pro získávání finančních prostředků je prostituce, ta se týká většinou žen, ale najdeme mezi bezdomovci i prostitutky. V Česku se nejstaršímu řemeslu věnuje přibližně 13 000 osob, stejně jako počet bezdomovců je toto číslo pouze orientační. Stejně jako bezdomovectví i prostituce sahá daleko do historie a je stigmatizována, více než polovinu prostitutek v České republice tvoří matky samoživitelky, dále cizinky, studentky ze sociálně slabšího prostředí a bezdomovkyně. Tuto práci si dobrovolně většina z nich nevybrala, většina prostitutek zažila násilí, jsou často vystaveny riziku znásilnění a nemocí jako je žloutenka, kapavka, syfilida a AIDS.

S přenosem nemocí jako je právě žloutenka, syfilida, AIDS nebo i tuberkulóza souvisí další velký problém – drogy. Někteří bezdomovci se ocitli ve špatné životní situaci právě kvůli drogám, jiný s nimi přišli do kontaktu až jako bezdomovci, aby jim pomohly se vyrovnat s problémy života na ulici. Mezi oblíbené drogy řadíme pervitin, který si mohou uvařit nebo jiné lehce dostupné návykové látky jako čistící prostředky nebo lepidlo. Další závislosti vznikají na alkoholu, který je nedílnou součástí každodenního života značné části populace bez domova. (Havlík, 2019)

2.2.6 GENDER A BEZDOMOVECTVÍ

Gender a bezdomovectví jsou dvě témata, která se prolínají a jsou provázány různými souvislostmi. Bezdomovectví postihuje lidi bez ohledu na jejich gender, nicméně v praxi jsou muži a ženy bez domova vystaveni odlišným výzvám a diskriminaci. V posledních letech se více pozornosti věnuje genderovým aspektům bezdomovectví a snahám o nalezení řešení, která by brala v úvahu specifické potřeby a zkušenosti mužů a žen bez domova, jelikož různorodost problémů vzniká jak na biologickém pohlaví, tak na genderu. Procentuální zastoupení mužů a žen v řadách lidí bez domova můžeme zobecnit na 20 % žen a 80 % mužů. “Na př. podle McDonaghové (2011) je mezi bezdomovci 84 % mužů a 16% žen, Panadero a jeho spolupracovníci (2015) uvádějí že mezi bezdomovci je 83% mužů a 17% žen, podle Ciapessoni (2016) je mužů 77 % a žen 23%.” (Vagnerová a kol., 2013, str. 13).

Počet žen bez domova je nepřesný, protože na příklad ženy, které přišly o domov kvůli domácímu násilí a využívají k bydlení sociálně poskytnuté bydlení nebo jiné služby, jsou často označovány jako oběti domácího násilí, a ne jako ženy bez domova (Baptista, 2010). Ženské bezdomovectví je často těžké odhalit, jelikož je pro ženy bez domova mnohem náročnější přežít na ulici, kvůli sexuálnímu obtěžování, násilí, špatné hygieně a možnému těhotenství a nedostatku zdravotní (gynekologické) péče pro bezdomovkyně, ženy se mnohem více pokouší najít dočasné útočiště u přátel, známých nebo příbuzným, aby k životu na ulici jako takovému nemuselo dojít (Mayock, Bretheron, 2016).

Počet žen a dětí bez domova se zvyšuje, vyplývá to z databáze organizace Naděje. Ženy vyhledávají pomoc často s přítelem nebo dítětem některé i samy. Bezdomovkyně, které jsou samy většinou pocházejí z ekonomicky znevýhodněných vrstev společnosti, pocházejí ze špatných podmínek jako jsou špatné nebo chybějící rodinné vztahy, nedostačující bydlení a nízký stupeň vzdělání. Ženy často bezdomovectví nejprve skrývají. I když bezdomovectví není společensky přijatelné jak pro muže, tak pro ženy, přesto lidé reagují na bezdomovectví žen mnohem hůře (Hradečtí, 1996). Vlasta Stuhlíková uvádí, že bezdomovectví žen a mužů se do značné míry liší a v sociálních službách k tomu není adekvátně přistupováno (Stuhlíková, 2015).

Bezdomovectví je stereotypicky spojováno hlavně s muži. Žen na ulici je méně, ale potýkají se s náročnějšími situacemi. Pětina bezdomovkyň pod 35 let je pravidelně nucena k v sexu. Tato skupina častěji trpí psychickými poruchami nebo traumaty, protože se dostává do této situace kvůli domácímu násilí mnohem častěji než muži, kteří se na ulici většinou ocitají z jiných důvodů. Ženy žijící na ulici mnohem více dbají na hygienu, a proto je těžší je rozeznat a zařadit je mezi bezdomovkyně. Ženy se totiž za tuto skutečnost často stydí. Služby pomáhající bezdomovcům nejsou dostatečně přizpůsobeny ženám, a tak je ženy tak často nevyužívají. Bezdomovkyně se ale mnohem více než bezdomovci bojí toho, že by mohli být okradeny, zmláceny nebo znásilněny, z tohoto důvodu se ženy často upínají na další muže bezdomovce. Tento vztah ale nebývá ideální, můžou za to na příklad ostré hádky vznikající kvůli zoufalé situaci nebo vliv alkoholu. Bezdomovkyně se navíc potýkají i s dalším problémem, kterým je těhotenství. Žena musí dítěti zajistit zázemí nebo bude dítě matce odebráno. Toto trauma může mít další neblahý vliv na psychiku a zvyšuje u bezdomovkyň konzumaci alkoholu nebo užívání drog, to může v k dalšímu zhoršení její ekonomické situace. (Havlík, 2019)

Rozdílem mezi muži a ženami bez domova je například i vztah k manželství. Většina bezdomovců totiž nikdy nebyla ženatá, zatímco bezdomovkyně ve většině případů byly nebo jsou vdané. Bezdomovcům v porovnání s bezdomovkyněmi chybí schopnost spolupracovat, spolehlivost a cílevědomost. Jsou mnohem více podráždění, úzkostní, nepřátelští a egocentričtí. Bezdomovkyně mají silnou sebekázeň bývají ale

mnohem více plaché. (Hradečtí, 1996) V publikaci *Bezdomovectví* autoři (Marek, Strnad, Hotovcová) uvádí, že bezdomovectví je typickým příkladem, kde lze rozdíly mezi muži ženami dobře vidět. Bezdomovecká populace je na zjevné úrovni převážně doménou mužů. Pro ženy představuje prostředí ulice větší nebezpečí, proto častěji vyhledávají pomoc. Pokud se již žena mezi bezdomovci objeví, mají muži tendenci ji ochraňovat a požadují za to sexuální uspokojení. Často vznikají na ulici přátelské až partnerské vztahy, které poskytují ženám ochranu a mužům plní potřebu být užitečný.

Mezi mladými bezdomovkyněmi se vyskytuje prostituce jako zdroj příjmu, který je zachraňuje od propadu do zjevného bezdomovectví. Jedná se o dívky z rozpadlých rodin bez zázemí, chovanky dětských domovů nebo dívky z rodin, kde panoval autoritativní režim, který vnímaly jako týrání a omezování svobody. Nechtěné otěhotnění jejich situaci mění. Nejdůležitější bývá období po narození dítěte, kdy žena vyhodnocuje, zda je schopná se o dítě postarat. Starší ženy se většinou ocitají na ulici z důvodu konfliktních rodinných vztahů. Časté bývá domácí násilí, pro jehož oběti je vytvořena hustá síť sociálních služeb, ale klientkám často brání v jejich využití ambivalentní vztah k násilníkovi. Pro ženy, které jsou obětí partnerského násilí až na ulici nebývají tyto služby dostupné, protože lidé bez domova nejsou cílovou skupinou pro jejich poskytovatele. Protože mužů je na ulici zhruba čtyřikrát více než žen, je poptávka po partnerských vztazích ze strany mužů silnější a jakýkoliv fyzický vzhled ženy není hendikepem pro vytvoření partnerského vztahu. Bariéry bývají spíše psychické např. duševní porucha, která jí izoluje od ostatních. Přestože žen bez domova je výrazně méně než mužů, ochotněji využívají sociálních služeb, pokud jsou jim nabídnuty. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012)

Havlík v knize *Homeless Guide* uvádí, že ženy na ulici využívají sociální služby jen omezeně, protože tyto služby nejsou správně nastavené a dostávají tak ženy do ještě větších problémů. „*Pětinu žen pod 35 let, které žijí na ulici, pravidelně někdo nutí násilím k sexu. Jsou nejohroženější skupinou, náchylnější i k různým psychickým poruchám nebo traumatům, protože některé se dostanou na ulici přes domácí násilí. Na ulici se může trauma ještě víc prohlubovat..... Násilí se jim nevyhýbá ani na noclehárnách*“. (Havlík, 2019, str. 242) Dále uvádí, že ženy své

bezdomovectví déle skrývají a jsou čistotnější než muži, proto není bezdomovectví žen tolik zřetelné a není v centru zájmu. (Havlík, 2019)

Vašát v knize Na jedné lodi uvádí i rozdílné příjmy mezi muži ženami. *„Průměrný měsíční příjem muže bez domova je 4558,- Kč , v případě žen to činí 4.176,- Kč. Rozdíl mezi muži a ženami panuje i v samotném způsobu vydělávání. Zjednodušeně řečeno ženy více spoléhají na sociální dávky, muži více spoléhají na zaměstnání a brigády.“* (Vašát, 2021, str. 196) Data pochází z roku 2016, kdy minimální mzda činila částku 9900,- Kč hrubého tj. 8810 Kč čistého. Životní minimum jednotlivce bylo stanoveno částkou 3410,- Kč, existenční minimum 2200 Kč. Z uvedeného vyplývá, že dávky tvoří jen část příjmů osob bez přístřeší a jejich průměrné příjmy jsou vyšší. Další příjmy tvoří příjmy z nelegálních ekonomických praxí. Jedná se o práce bez smlouvy, prostituci, dealování drog, krádeže, žebrání, sběr kovů nebo lahví a tzv. fárání. Jedná se o vybírání potravin a jiných věcí z odpadkových košů, kontejnerů, zejména těch, umístěných u supermarketů.

Lidé bez domova volí k přespávání různá místa od sdílených bytů, ubytoven a sociálních služeb (azylové domy a noclehárny), po přístřešky, squaty a přespávání přímo na ulici. (Vašát, 2021) *„Ženy bez domova mají větší tendenci prožívat domov skrze osobní věci nebo věci související s dominantní představou domácnosti (např. s kuchyňskou linkou nebo kobercem). Takový domov pak představuje místo, kde nemusí nic řešit.“* (Vašát, 2021, str. 247) Ženy také často definují domov sociálními a partnerskými vazbami. To platí zejména pro mladší ženy, ty starší, stejně jako muži, spíše přes materialitu a artefakty. (Vašát, 2021)

Genderovou nerovnost vidíme v ekonomické sféře i ve většinové společnosti. S tímto problémem se pojí pojem gender pay gap. Gender pay gap je rozdíl v odměňování mužů a žen na pracovišti. Jedná se o aktuální a závažný problém ve společnosti. Tato nerovnost ovlivňuje ženy a jejich ekonomickou nezávislost a postavení ve společnosti. Tento společenský jev je způsoben předsudky a stereotypy, které spojujeme s genderem. Platové znevýhodnění žen vede k finanční nestabilitě a mohou být vystaveny riziku chudoby. Nedostatek finančních prostředků je jedním z

předpokladů bezdomovectví. Ekonomická nerovnost způsobuje větší závislost žen na mužích.

Ženy se na trhu práce potýkají s různými formami diskriminace. Ženy jsou často podceňovány a je jim nabízena pracovní pozice, která plně nevyužívá jejich potenciál. Mladé ženy jsou často diskriminovány z výběrových řízení na vyšší, lépe placené, pozice, kvůli předpokladu, že brzy otěhotní a půjdou na mateřskou dovolenou, což je pro zaměstnavatele nevýhodné. Další diskriminací související s mateřstvím je předpoklad, že ženy zastávají většinu domácích prací a starost o děti. Zde vynaloží většinu své síly a energie a v zaměstnání nebude poskytovat stoprocentní výkon. Z těchto důvodů jsou ženám nabízeny nižší pozice a s tím související nižší platové ohodnocení, které vede tak horší ekonomické situaci žen. (Oakleyová, 2000)

2.2.7 AKTUÁLNÍ SITUACE

Havlík uvádí, že na ulici žije 68 tisíc osob, 52 300 mužů a 16 200 žen. Z toho 10 tisíc osob se zdržuje v Praze a tvoří tak téměř 1 % obyvatel. (Havlík, 2019) Při sčítání lidu bylo započítáno 11 496 osob bez domova, z čehož ženy tvořily 21 %. Tyto čísla jsou ale zcela nevyhovující, protože sčítací komisaři se zaměřili jen na lidi využívající služeb azylových domů (Český statistický úřad, 2011).

Při sčítání v roce 2021 bylo sečteno pouze 3 726 osob bez domova, z toho 719 žen. Dalších 187 578 osob z toho 89 350 žen v zařízeních a 228 478 z toho 78 820 žen mimo byty a zařízení (Český statistický úřad, 2021).

Do kategorie „zařízení“ byly zahrnuty jak na příklad domovy pro seniory nebo zdravotně postižené, kde o bezdomovcích, jak je obecně chápeme a jak je definuje tato práce, není řeč, tak i ubytovny, kde žijí jak pracující se vzdálenějším bydlištěm, tak i osoby bez přístřeší. Zahrnuty jsou zde i služby určené výhradně pro cílovou skupinu osob bez přístřeší, tj. azylové domy a noclehárny dle zákona o sociálních

službách. Další kategorie „mimo byty a zařízení“ je definována jako bydlení v rekreačních objektech, maringotkách, zahradních domcích či nezkolaudovaných domech. Pod tímto údajem jsou tedy zahrnuti např. příslušníci střední třídy, kteří se rozhodli odejít bydlet po odchodu do důchodu na chatu, majitelé honosných vil, kteří z nejrůznějších administrativních překážek dosud nebyly zkolaudovány, tak i lidé žijící ve squatech, maringotkách a různých přístřešcích.

V roce 2019 proběhlo pod záštitou MPSV „SČÍTÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA V ČESKÉ REPUBLICE 2019 - Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS“

Tabulka s výsledky tohoto šetření (str. 7)

Celá ČR 2019		
Počet dospělých bez domova*	21 230	Zaokrouhleno na celé desítky
Počet dětí bez domova*	2 600	Zaokrouhleno na celé desítky
Venku a v noclehárnách	11 608	Reálně sečteno 54% (zbytek extrapolován)
Azylové domy ** - dospělý	3 950	Reálně sečteno 94% (zbytek extrapolován)
Azylové domy ** - děti a mladiství	2 185	Reálně sečteno 92% (zbytek extrapolován)
Obecní ubytovny – dospělí	1 258	Reálně sečteno 60% (zbytek extrapolován)
Obecní ubytovny – děti a mladiství	382	Reálně sečteno 60% (zbytek extrapolován)
Domy na půl cesty – dospělý	246	Reálně sečteno 54% (zbytek extrapolován)
Domy na půl cesty – děti a mladiství	24	Reálně sečteno 54% (zbytek extrapolován)
věznice	1 500	Reálně sečteno 100% (zbytek extrapolován)
Zdravotnická zařízení – dospělí	2 668	Reálně sečteno 93% (zbytek extrapolován)
Zdravot. zařízení – děti a mladiství	4	Reálně sečteno 93% (zbytek extrapolován)

* Sčítány byly pouze kategorie osob bez domova, které jsou uvedené v tabulce.

** Včetně pobytových zařízení pro ženy (matky s dětmi, ženy ohrožené domácím násilím).

„Na území ČR na jaře roku 2019 vyskytovalo celkově zhruba 23 830 osob bez domova, z toho 2 600 dětí. Přibližně polovina z těchto osob (11 608) patřila do kategorie bez střechy, tedy přespávala venku nebo v noclehárnách pro osoby bez domova. Zhruba jedna třetina sečtených osob (6 135) přebývala v azylových domech, zhruba každá desátá osoba bez domova pak byla v době sčítání ve zdravotnickém zařízení (2 672), nejčastěji v psychiatrické léčebně. Ve věznicích se nacházelo rovněž nezanedbatelné množství osob bez domova (1 500), které se po propuštění nebudou mít kam vrátit, protože ubytování neměli už před nástupem do vězení, nebo o něj přišly v průběhu uvěznění.“ (Tamtéž, str. 90).

„Z hlediska genderu nacházíme výrazné rozdíly v podílech. Mezi osobami spícími venku a v noclehárnách byly výrazně více zastoupeni muži, kteří tvořili plně čtyři pětiny (81 %), ženy pak byly mezi osobami bez střechy zastoupeny podstatně méně často, tvořily necelou jednu pětinu (19 %).“ (Tamtéž, str. 90).

Jedná se o poslední, a tedy nejaktuálnější sčítání bezdomovců pod záštitou Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2019, tedy před propuknutím pandemie. Kvůli ekonomickým dopadům, pandemie a v současné době i války na Ukrajině, na společnost můžeme předpokládat, že při následujícím sčítání bude počet značně větší. Pandemie měla ale také vliv na úbytek počtu bezdomovců, jelikož se přepokládá, že jejich životní styl nebral ohled na pravidla bránící šíření nemoci. Na příklad zvýšená hygiena nebo zákaz nočního vycházení, byl pro bezdomovce irelevantní. Přesto však můžeme očekávat, že aktuální situace se od roku 2019 spíše nezlepšila a bezdomovců nadále přibývá.

2.2.8 PODPOROVANÉ BYDLENÍ A REINTEGRACE DO SPOLEČNOSTI

Podporované bydlení v sociálních službách je poskytováno různými organizacemi a má za cíl poskytnout podporu a pomoc lidem v nepříznivých podmínkách bydlení. Tento program pomáhá osobám, které nemohou samostatně žít nebo potřebují jistou míru péče a podpory. Zaměřuje se na osoby v nepříjemné finanční či zdravotní situaci.

„V domácí i zahraniční literatuře jsou v teoretické rovině popisovány dva stěžejní modely podporovaného bydlení pro lidi bez domova užívané při jejich integraci zpět do společnosti. Jedná se o modely Bydlení až po přípravě a Bydlení především.“ (Černá, 2019, str. 31)

Bydlení až po přípravě je model vícestupňového bydlení a skládá se ze tří stupňů. Prvním stupněm jsou azylové domy, kde je poskytována pomoc v oblasti dluhů, nezaměstnanosti a rodinných vztahů. Dalším stupněm je tréninkové bydlení, které navazuje na službu azylových domů. Obyvateli azylových domů se poskytne byt na dobu 6 až 24 měsíců. Posledním stupněm jsou podnájemní byty, kde daná osoba žije samostatně a sociální pracovníci za ním docházejí. V tomto stádiu se člověk připravuje na samostatné nájemní bydlení.

Bydlení především je model orientovaný na individuální plánování a využívá individuální přístup k problémům daného jedince v sociálně nepříznivé situaci. V tomto případě si sociální pracovník vymezí konkrétní problémy, které je potřeba řešit. Tento způsob zajišťuje rychlejší ubytování lidem bez domova a předpokládá rychlejší návrat do samostatného běžného života. Je postaven na ideu, že dostupné bydlení je základním právem všech lidí a hlavním aktérem je v tomto modelu ubytovaná osoba nikoliv sociální pracovník. Tento model se v české republice téměř nevyužívá (Černá, 2019).

2.2.9 ANALÝZA BEZDOMOVECTVÍ NA ÚZEMÍ MĚSTA JIRKOVA

Na území města Jirkova působí tyto organizace: Odbor sociálních věcí a školství, MěÚ Jirkov, Městská policie Jirkov, Centrum sociálních služeb, Armády spásy v Jirkově, Oblastní charita Most, o. s. Světlo Kadaň, MěÚSS Jirkov, tyto organizace se v roce 2015 podíleli na analýze bezdomovectví v této oblasti. Sběr dat byl prováděn anonymně dotazníkovou metodou a získali tak následující data. Celkem se na území Jirkova nachází 83 bezdomovců z toho 63 mužů a 20 žen, což je 76 % mužů a 24 % žen. Tato data souhlasí s dalšími dostupnými informacemi o

procentuálním zastoupení mužů a žen v České republice. Nadpoloviční většinu tvoří věková skupina 30-60 let. 66 % dotazovaných dokončilo pouze základní vzdělání (40 mužů, 15 žen), 30 % vyučení (21 mužů, 4 žen) a pouze 4 % mají středoškolské vzdělání (2 muži, 1 žena). 70 % bezdomovců v Jirkově čerpá dávky hmotné nouze (45 mužů, 13 žen), 15 % důchodové dávky (8 mužů, 4 ženy) 11 % získává finanční prostředky stálou nebo příležitostnou prací (8 mužů, 1 žena), z darů žijí pouze 4 % (2 muži, 1 žena). Procentuální rozložení místa pobytu je následující: 54 % využívá ubytovny (36 mužů, 9 žen), azylové domy 10 % (1 muž, 8 žen), 19 % volí přístřešky (14 mužů, 2 ženy), u přátel přebývá 5 % bezdomovců (4 muži) a na ulici najdeme pouze 10 % všech bezdomovců (8 mužů, 1 žena). Z těchto dat můžeme usuzovat, že ženy vyhledávají pohodlnější místa pobytu než muži a také se nám tím potvrzuje, že ženy bez domova se přímo na ulici vyskytují minimálně (z 20 žen pouze 1). Většinu dotazovaných přivedla do této situace rodinná situace (24 mužů, 7 žen) nebo dluhy a exekuce (25 mužů, 11 žen), domácí násilí bylo ze všech dotazovaných bezdomovců příčinou pouze jedné ženy. Ukončení výkonu trestu dostalo na ulici 21 mužů a 2 ženy, 8 mužů a 1 žena se dostali na ulici hned po odchodu z dětského domova nebo výchovného ústavu a 9 mužů a 2 ženy před bezdomovectvím pobývali v psychiatrickém zařízení. V takových situacích jedinci často přišli o stálý domov v době pobytu mimo něj. 57 % mužů a 80 % žen uvedlo, že využívají sociální služby.

2.2.10 SOCIÁLNÍ SLUŽBY V JIRKOVĚ

V Jirkově působí armáda spásy, která zajišťuje: azylový dům pro matky s dětmi, azylový dům pro muže a ženy, noclehárnu pro muže a ženy. Azylový dům pro matky s dětmi poskytuje ubytování na přechodnou dobu ženám s dětmi a těhotným ženám, které zde mají možnost připravit si stravu a provést hygienu, dále je jen poskytnuta pomoc s řešením nepříznivé životní situace. Kapacita tohoto azylového domu je 7 žen a 20 dětí. Azylový dům běžně využívají ženy maximálně jeden rok a podmínkou využívání je aktivní zájem na řešení své situace. Azylový dům pro muže a ženy poskytuje možnost ubytování na přechodnou dobu a podporu při řešení nepříznivé sociální situace. Tento azylový dům má kapacitu 28 osob (20 mužů, 8 žen). Noclehárna pro muže a ženy má kapacitu 10 míst a narozdíl od azylového domu

slouží pouze k přespaní, ubytování mohou využít WC a sprchy a také je jim poskytnuto sociální poradenství. Cena přespaní v noclehárně je 50 Kč, v ceně mají ubytování zahrnut teplý nápoj a polévku (Armáda spásy, 2023).

Pro odborné sociální poradenství mohou využít Sociální poradnu Jirkov, která pomáhá osobám v nepříznivé životní situaci a s řešením problémů jako jsou dluhy, nezaměstnanost a mezilidské vztahy. Dále v Jirkově působí terénní program poskytovaný organizací Světlo Kadaň, zaměřuje se na osoby bez přístřeší, osoby v krizi, osoby sociálně vyloučené a etnické menšiny. Poskytují poradenství, pomoc s uplatňováním práv a jednání s úřady, motivují k řešení situace a řeší krizové situace. Nedaleko Jirkova najdeme poradenské centrum Amare roma poskytované organizací Oblastní charita Most, které mimo poradenství poskytuje také potravinovou pomoc. (Informace podané MěU Jirkov, 17.4.2023)

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 METODOLOGIE

3.1.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Tento výzkum si dává za cíl uchopit problematiku ženského bezdomovectví v malém městě. Genderové rozdíly mezi bezdomovci je zajímavé téma, projevuje se zde totiž genderová nerovnost jinak, než jsme jako společnost zvyklí. Projevují se zde stejné rozdíly jako v běžné společnosti, ovšem v mnohem větším měřítku (na příklad každodenní záležitosti jako je hygiena či způsob vydělávání peněz). Literatura a studie na téma ženského bezdomovectví jsou soustředěny převážně na bezdomovectví v Praze, protože je zde velký počet potencionálních respondentek. Tato studie zachytí a popíše situaci v malém městě Jirkově, což může přinést odlišný pohled na bezdomovectví, než je typický ve velkých městech. Ve velkých městech jako je Praha, mají bezdomovci mnohem více možností, které jinde nemají (na příklad žebrání u památek, oslovování turistů, krádeže na místech s vysokou koncentrací lidí nebo vybírání odpadkových košů v pražských ulicích, které bude pravděpodobně výhodnější, než na sídlišti maloměsta). Tento výzkum si klade za cíl zachytit současnou situaci žen v Jirkově žijících bez domova v podmínkách malého města.

Cílem výzkumu je odpovědět na následující otázky:

1. Které předpoklady pro bezdomovectví (podle Marka, Strnadové, Hotovcové, 2012) ženy splňovaly, než se dostala na ulici?
2. Popis každodenního života, setkaly se s problémy, které popisuje Havlík (2019) a jak je řešily?
3. Platí pro tyto participantky genderové rozdíly uvedené v literatuře?

4. Využívají sociálních služeb a cítí, že nejsou ženám dostatečně přizpůsobeny? Literatura je zde protichůdná Marek, Strnad, Hotovcová (2012) a Vašát (2021) tvrdí, že ženy využívají sociální služby více, Havlík (2019) uvádí opak.

3.1.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE

Jelikož bych výzkumný problém ráda hlouběji prozkoumala a získala co nejdetailnější informace, zvolila jsem pro svůj výzkum metodu kvalitativní výzkumné strategie. Tato metoda mi pomůže dostat se do jádra problému a pomůže mi pochopit, jak vybraná skupina participantek vnímá danou problematiku. Kvalitativní výzkumnou metodu můžeme definovat těmito slovy. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005).

Kvalitativní výzkum se snaží zprostředkovat porozumění výzkumného problému většinou prostřednictvím textu. Výzkumný problém je zkoumán v přirozeném prostředí daného fenoménu, nikoli v uměle vytvořeném prostředí jako je laboratoř. Tento typ výzkumu se zaměřuje na detaily a jedinečnost, cílem je porozumět problému do hloubky (Novotná, 2019).

3.1.3 VÝZKUMNÁ METODA

Pro svůj výzkum jsem zvolila individuální polostrukturovaný rozhovor, jelikož se budu zajímat o subjektivní názory a zkušenosti. Budu se držet předem vymezených otázek a případně reagovat a navazovat na odpovědi. Tento způsob mi dovoluje reagovat na odpovědi participantek, a to mi může umožnit co nejhlubší pochopení jejich pohledu. Také mi pomůže předejít nedorozuměním, protože mi poskytuje pokládat doplňující otázky. Pro tuto metodu jsem se rozhodla, jelikož chci mít

základní rámcovou tematickou osnovu otázek, na které potřebuji odpovědi, ale zároveň se nechci striktně držet pouze otázek a přímých odpovědí, abych poskytla participantkám možnost se vyjádřit a odpověď na otázky, které by mě možná ani nenapadlo se ptát. Přesto mi ale tato předpřipravená kostra pomůže získat odpověď, které jsou pro tento výzkum klíčové. Vzhledem k charakteru participantek je třeba důkladně připravit otázky a přizpůsobit je jejich komunikačním schopnostem.

Pro přepis dat použiji shrnující protokol, protože není pro tuto práci zásadní mít doslovný přepis. Rozhodla jsem se pro tento typ protokolu a „rozhovory systematicky shrnout, tedy zaznamenat jejich obsah v jakési zhuštěné podobě, kdy nepopisujeme doslovné znění, ale vždy určitou část nahrávky redukuje tak, že se pokusíme zachytit podstatu výpovědi a to, co je podružné, se zápisu vypustíme.“ (Zandlová, 2019) během rozhovoru se stalo, že při odpovědi na mou otázku, byla současně zodpovězen i některá z mých dalších připravených otázek. K některým tématům jsme se vraceli takže je tento postup nejlepší volbou, aby byla zachycená odpověď co nejkvalitněji.

3.1.4 VÝBĚR VZORKU

Vzhledem k tématu jako strategii tvorby vzorku použiji účelový výběr. „Účelový výběr je takový způsob tvorby vzorku, kdy to, jaký vzorek bude, vyplývá přímo z výzkumného problému.“ (Novotná, str. 294, 2019). Musí se jednat o ženy, které mají zkušenost s bezdomovectvím na území města Jirkova. Na území Jirkova je aktuálně v evidenci městského úřadu 19 žen. (Informace podané MěÚ Jirkov, 17.4.2023)

Výběr konkrétních participantek, probíhal ve spolupráci se sociální pracovnící, která zvolila ženy, které budou schopné a ochotné spolupracovat. Jedná se homogenní vzorek, jelikož jsou si participantky ve významných charakteristikách podobné (Novotná, 2019).

3.1.5 SBĚR DAT

Na začátku rozhovoru se představím, poděkuji za účast a vysvětlím, proč rozhovor dělám a jak budu s výsledky nakládat. Poprosím participantky o krátké představení, na poskytnuté informace budu přirozeně navazovat otázkami, které mi pomohou zodpovědět mé předem dané výzkumné otázky. Chtěla bych vytvořit příjemnou atmosféru, aby se ženy cítily dobře a otevřeně mi odpověděly a necítily se pod tlakem, takže se budu snažit o co nejpřirozenější konverzaci, jelikož se jedná o psychicky náročné téma pro ženy, které si touto nepříznivou situací procházejí nebo procházeli.

Rozhovory budu nahrávat na diktafon, nebudu si v průběhu psát poznámky, protože se chci soustředit na participantky a v průběhu celého rozhovoru jim věnovat veškerou svou pozornost a reagovat na jejich odpovědi, abych byla schopná případně navigovat jejich odpovědi, abychom se drželi výzkumného tématu. Lokalita výzkumu je Městský úřad Jirkov, místo participantkám známé, cítí se zde příjemně. Datum pořízení rozhovorů je 12.5.2023.

3.1.6 ETICKÉ ZHODNOCENÍ

V souvislosti s tímto výzkumem je třeba zohlednit etické aspekty. Prvním krokem pro tento výzkum bude získat písemný informovaný souhlas participantek s použitím sdělených informací. Jedná se o otevřený výzkum. Participantky jsou obeznámeny s tím, že je pouze na nich, jestli a jak na otázky odpoví, také že získaná data budou anonymizována. Jména, použitá v následujících kapitolách, jsou smyšlená a slouží pouze pro lepší orientaci. Dále je potřeba minimalizovat riziko zneužití získaných dat. Výzkum se týká nepříznivé životní situace, je tedy potřeba provádět výzkum ohleduplně, aby nevyvolal v participantkách negativní emoce. Účastnicím bylo nabídnuto občerství a celou dobu byla přítomna sociální pracovnice, aby se participantky cítily co nejkomfortněji. Data budou řádně archivována.

3.1.7 KVALITA

Značným faktorem v hodnocení kvality mého výzkumu je nízký počet participantek. Vzhledem k povaze kvalitativního výzkumu, je ale vzorek dostatečný a poskytuje mi mnohem hlubší zachycení zkoumané sociální reality. Naopak validita, tedy pravdivost, kvalitativního výzkumu je vyšší (Disman, 2002). Jelikož při kvalitativním výzkumu závisí kvalita výzkumu z velké části na výzkumníkovi, je nutné neustále kontrolovat, zda všechny kroky směřují k cíli výzkumu (Novotná, 2019). Kvalitu mého výzkumu ovlivní i výběr participantek. Spolehlivost výzkumu závisí také na pečlivém zpracování dat z rozhovoru a řádném přepisu a jeho analýze (Hendl, 2005).

Kvalitu a pravdivost poskytnutých informací v průběhu konzultací se sociální pracovnící, která mi poskytla doplňující informace k jejím klientkám. Upozornila mě na poskytnuté nepravdivé informace, které jsem do výzkumu nezařadila. Musíme brát v úvahu, že v kontextu sociální situace, závislostech či prostituci nemusí být informace zcela pravdivé. Naopak poskytnutý popis na příklad každodenního života sociální pracovníce potvrdila.

3.2 ZÍSKANÁ DATA

3.2.1 PŘEDSTAVENÍ PARTICIPANTEK

V této kapitole bych ráda představila participantky mého výzkumu. Díky spolupráci s městským úřadem v Jirkově jsem se setkala se čtyřmi ženami, které mají zkušenost s bezdomovectvím. Jména jsou náhodně přiřazená pro lepší orientaci v textu a zachování anonymity zúčastněných žen bez domova.

3.2.1.1 JANA

První participantkou je Jana. Jana se vyučila a pracovala jako švadlena a později pracovala jako svačinářka a uklízečka ve škole. Měla dvě děti a manžela. Když bylo

Janě přes 40 let, obě děti se odstěhovali a zůstala jen s manželem. Její manžel byl alkoholik a když byl pod vlivem docházelo k domácímu násilí. Jelikož už se děti osamostatnily, neviděla Jana důvod s takovým manželem dále zůstat. Našla si jiného partnera a s ním se odstěhovala k němu do bytu, kde žil s kamarádem. Jejich společné soužití Janě ale nevyhovovalo. Kamarád jejího přítele byl také alkoholik, stejně jako její bývalý manžel, takže bydlet s ním pro ni bylo nekomfortní. Musela po něm uklízet a měla z něj strach. Chudoba jim ale neposkytovala dlouhou řadu možných řešení. Její nový přítel tedy přišel s nápadem, že půjdou společně bydlet do lesa. Jana souhlasila, a tak se stala bezdomovkyní.

S partnerem žili v lese 21 let. Její partner postavil přístřešek, od známých sehnal starý nábytek, postele, skříně. Vařili si na plynovém hořáku, topili dřevem, vodu měli z přilehlého potůčku, oblečení prala na valše. Jelikož na tomto místě žili dlouho, chovali se slušně a nedělali potíže, tak si je místní lidé oblíbili. Lidé, kteří kolem chodili pravidelně na procházky, jim nosili jídlo, oblečení a snažili se jim pomoci. Jana se během rozhovoru pochlubila, že na Vánoce dostala od lidí z okolí chlebičky, cukroví a dárky. Její partner chodil na houby, které potom ve městě prodával, příležitostně pomáhal v lese za finanční obnos. Chodil také vybírat popelnice a žebrať peníze od lidí. Nedaleko nich v bývalém vojenském bunkru žil jejich kamarád, bezdomovec, se kterým měli přátelský vztah a navzájem si pomáhali. Jana dlouho nebrala žádné sociální dávky a spoléhala se pouze na dary od lidí a výdělky jejího partnera. Její partner se ale později, stejně jako bývalý manžel, stal alkoholikem a také docházelo k násilí z jeho strany. Jana se několikrát odstěhovala ke své kamarádce, ale vždy se vrátila zpátky k partnerovi. U této kamarádky si Jana nabíjela telefon a příležitostně používala její koupelnu pro důkladnou koupel.

Kamarád z nedalekého bunkru chtěl Janě pomoci, takže ji odvedl právě na městský úřad v Jirkově, kde ve spolupráci se sociální pracovníci požádala o dávky. To vyvolalo rozpor mezi Janiným přítelem a zmíněným kamarádem. Vztahy se tedy vyostřily, ale Jana získala dávky a pomoc sociální pracovníce. Dva měsíce poté dostal Janin přítel infarkt a zemřel. Jana dále zůstala v přístřešku sama, ale právě s pomocí sociální pracovníce, byl Janě přidělen byt, do kterého se po dlouhém přemlouvání přestěhovala. V tomto bytě bydlí dodnes a je zde velice spokojená. Čerpá dávky

hmotné nouze a příspěvek na bydlení. S bývalým manželem v kontaktu není, ale děti a vnoučata jí pravidelně navštěvují. V případě Jany se jednalo o skryté bezdomovectví, protože nevyužívala azylové domy ani noclehárny. Měla místo, které nazývala „domov“, přístřešek byl ale nevyhovující.

Ráda bych u některých participantes uvedla pár vět přímé řeči. Takto Jana popisovala situaci, kvůli které se rozhodli s partnerem žít venku:

„Ten druhý v tom bytě, ten furt pil a dělal bordel. No a to nešlo, mladá paní, to není nic pro mě. Tak můj přišel s tím, že půjdeme bydlet do lesa. Ježíš, já holka z města a mám jít bydlet do lesa, hrůza. Když jsme tam přišli, tak já si sedla na pařez a rozbřečela jsem se. Můj mi furt říkal, že to bude dobrý a že to dá do pořádku. Přivedl jsi tam kamarády a udělali to tam dobrý, ale nebylo to jako doma. No já jsem byla jak praštěná. Já byla tak blbá. Když je člověk blbej, tak je blbej no a já byla zamilovaná, ale tak blbě.“

Jana při vyprávění zmínila nejhorší situaci, se kterou se setkala, bylo to poté, co její partner zemřel. Situaci popisovala následovně:

„No a když můj umřel, tak já měla pořád špatný sny, bála jsem se a nemohla jsem jíst ani spát. Já už nevěděla, co mám dělat, ale furt jsem si říkala že žít musím, že mám děti a vnoučat a mám pro koho žít a musím se dát dohromady. Začala jsem jíst jako normálně už, jako normální člověk a už je to dobrý, přibrála jsem 12 kilo a už je to lepší. Ale bylo to krutý, bylo to hodně krutý a nikomu bych tohle nepřála, ani tomu nejhoršímu nepříteli. V životě už bych to nechtěla zažít.“

Jana se, jako jediná z participantek tohoto výzkumu, dostala zpět ke stabilnímu bydlení. Díky podporovanému bydlení Jana již několik měsíců žije, díky podpoře sociálních služeb, v městském bytě.

Případ Jany je zaznamenán v interních materiálech městského úřadu následovně: *„Paní Jana dlouhodobě žila s přítelem v přístřešku postaveném v lese. Po smrti přítele*

*zůstala v lese sama. Využití služeb noclehárny nebo azylového domu odmítala z důvodu obavy ze v soužití s jinými lidmi. Vzhledem k její snaze situaci aktivně řešit, dlouhodobé spolupráce se sociální pracovníci a náročné životní situaci jí byl přidělen byt bez předchozího využití prvních dvou stupňů bydlení v sociálních službách a byla jí poskytována intenzivní podpora při získávání kompetencí k samostatnému bydlení. V bytě nadále bydlí, zapojila se do veřejné služby, příležitostně se zúčastňuje i komunitních aktivit.“ (Informace poskytnuté MěÚ Jirkov, 17.4.2023) Z tohoto popisu bychom na základě informací z teoretické části práce mohli usuzovat, že Janě byla výjimečně poskytnuta sociální pomoc podporovaného bydlení modelem *Bydlení především*.*

3.2.1.2 MARTA

Marta pochází z Ústí nad Labem a do Jirkova přišla ve 20 letech se svou maminkou invalidním důchodu. Obě žily v azylovém domě a pobírali invalidní důchod, příspěvek na péči, dávky hmotné nouze. Vyskytuje se zde tedy rodinná historie chudoby a sociálního vyloučení. Maminka Marty se dostala na dlouhou dobu do nemocnice a poté se přestěhovala do domova pro seniory. Marta tedy zůstala bezdomovkyní sama. Marta má vystudovanou pouze základní školu a nikdy nepracovala. Martě je aktuálně 27 let a žije střídavě v azylovém domě nebo v noclehárně. Z azylových domů je často donucena k odchodu, protože má problém udržet pořádek a údajně krade jídlo z lednice ostatním ubytovaným. Marta má problém se závislostí na jídle a trpí lehkou mentální retardací. Den tráví většinou sháněním jídla, prohledává popelnice, žebra v restauracích, obchází neziskové organizace, které poskytují jídlo. Ve špatných podmínkách je už od narození, tím pádem nezná jiný způsob života, takže se nepokouší se svou situací něco dělat. Nemá děti ani partnera a ani to neplánuje. Marta je příkladem zjevného bezdomovectví.

Marta popsala problémy každodenního života následovně:

„No já teď bydlím na azyláku, tady v Jirkově, oni mě občas vyhoděj, tak jdu třeba do tý noclehárny. Jídlo si normálně kupuju v krámě za ty peníze, co tady беру. No někdy vezmu nějaký to jídlo třeba z popelnice. Tam občas najdu i nějaký hezký věci a tak, pak taky chodím do tý jedný restaurace U Jirky, tam mě pan vrchní zná a vždycky mi něco dá,

třeba aspoň starý pečivo, ale mě to chutná. Taky chodím do těch center, kde pomáhaj lidi, tam mi nějaký jídlo taky daj. Daj třeba nějaký konzervy, těstoviny a tak. Tam беру toaleták nebo vložky na takovýhle věci my peníze nestačí. Když na to nemám a nikde to neseženu, tak posbírám nějaký noviny a použiju je třeba místo vložky.“

3.2.1.3 DITA

Ditě je 42 let, vystudovala střední školu s maturitou a byla učitelkou chemie. Její rodiče zemřeli, když Ditě bylo 22 let. Krátce na to si našla přítele. Přítel byl závislý na pervitinu a také ho vařil. Dita se k němu přidala v užívání i ve vaření této drogy. Užívání drog u ní způsobilo schizofrenii. Brzy přišla o práci a rozhodla se tedy podnikat. Vzala si velkou půjčku a nakoupila drahé šicí stroje. Drogová závislost a psychický stav jí bohužel nedovolil podnikání úspěšně vést, takže její firma zanikla dříve, než stihla prodat první produkt. Z tohoto důvodu se vedl soudní spor, kde byla Dita podezřelá z podvodu. Dita se nedostala do vězení, ale byla jí nařízena psychiatrická péče a pobyt v léčebném ústavu. Přítel ji opustil a dále bere a vaří drogy. Dita byla propuštěna z léčebny, ale neměla se kam vrátit. Její situaci nepomohl ani velký dluh a exekuce, které vznikly díky půjčce. Její teta vlastní dům, ke kterému přiléhá altán. Dovoluje Ditě v altánu přespávat a nechává ji se u ní vykoupat a nabít telefon. Dita se někdy dostane do sporu se svou tetou a příležitostně přespává na nádraží. Bere dávky hmotné nouze a navštěvuje centrum pro drogově závislé. Dita aktuálně nemá děti ani stálého partnera. V jejím případě se jedná o kombinaci skrytého a zjevného bezdomovectví.

Dita poskytovala spíše krátké a stručné odpovědi, nebo podle sociální pracovnice odpovědi nepravdivé. Zmínila se na příklad, že porodila holčičky dvojčata a že má manžela pracujícího v Německu, což sociální pracovnice vyvrátila.

3.2.1.4 ADÉLA

Poslední participantkou je Adéla. Adéla se vyučila a živila jako servírka měla 3 děti a žila se svým partnerem v Jirkově. Adéla se ale dostala do společnosti, která ji dovedla k užívání návykových látek. Tato situace způsobila problémy v rodinném životě. Manželství se rozpadlo, Adéla totiž měla nového přítele ze zmiňované problematické skupiny, který také užíval drogy. Děti z prvního manželství dostal do péče otec a Adéla šla bydlet k novému partnerovi, který měl pronajatý pokoj v bytě kamaráda. Adéla přišla o práci a vzala si několik půjček. S novým partnerem byli oba závislí na drogách a měli půjčky, které neměli jak splácet. V tomto vztahu byl také problém s domácím násilím. Adéla, po prvním roce s novým partnerem, porodila holčičku a pár uzavřel sňatek. Její manžel byl ale umístěn do věznice kvůli jeho problémům se zákonem. Adéla tak přišla o střechu nad hlavou, byla bez peněz, závislá na drogách a její rodina se s ní odmítla bavit. A tak se Adéla vstala bezdomovkyní.

Adéla skončila bez střechy nad hlavou a bála se, že přijde o svou nejmladší dceru, která by se dostala do dětského domova. Domluvila se tedy se svým bývalým manželem, který má v péči jejich společné tři děti, že si malou holčičku adoptuje. Chtěla, aby byly všechny děti společně vychovávány a mohla se s nimi vídat.

Adéla k přespávání využívá azylové domy a pobírá dávku hmotné nouze. Pro získávání drog, jídla, a možnosti přespávání využívala krátkodobé známosti, nejedná se tedy o prostituci za peníze, ale můžeme říct, že poskytovala sexuální služby za materiální výhody. Nyní ale uvádí, že abstínuje a drogy již neužívá. Adélin případ je kombinací zjevného a částečně skrytého bezdomovectví.

Adély jsem se zeptala kde na drogy vzala peníze, když neměla práci a bydlela na ulici. Adéla odpověděla následovně:

„Víte pani, já mám hodně kamarádů, a oni mi vždycky pomůžou. Když něco měli, tak mi dali. I v zimě třeba když byla venku hodně zima, tak mě nechali u sebe na bytě. Já jsem byla hezká, tak jim to ani nevadilo, že jsem u nich spala. Oni byli rádi, že nejsou večer sami a já jsem byla ráda, že jsem v teple. Já jsem aspoň mohla jít do vany a umejt si vlasy. Oni pak měli doma hezkou čistou holku. Někdy za mnou i sami

chodili mi to nabízet. Já ale nikdy nechodila za peníze paní. To dělaj venku jiný holky.“

3.2.2 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

1. Které předpoklady pro bezdomovectví (podle Marka, Strnadové, Hotovcové, 2012) ženy splňovaly, než se dostala na ulici?

Prvním předpokladem bezdomovectví je nezaměstnanost. Nezaměstnanost brání k nalezení stabilního bydlení nebo přivedla na ulici Janu, která celý život pracovala, ale o práci z neuvedeného důvodu přišla, také Martu, která nikdy nepracovala a Adélu, která se živila jako servírka, ale o práci kvůli závislosti na drogách přišla. Jediná Dita měla dokončenou maturitu, práci jako učitelka a později byla podnikatelkou.

Dalším předpokladem je závislost na návykových látkách a alkoholu. Marta jako jediná uvedla, že se s alkoholem a drogami nikdy nepřišla do styku, Jana sdělila, že alkohol užívala pouze příležitostně, při oslavách nebo při společném grilování, při kterém se sešlo více bezdomovců, když jí bylo nabídnuto, tak si alkohol dala, rozhodně zde však nemůžeme hovořit o závislosti. Silná závislost je v případě Dity, která je závislá na užívání pervitinu, který si sama vaří. Adéla uvádí že drogy ani alkohol již neužívá.

Rozpad rodiny je dalším předpokladem, který ale neplatí pro žádnou participantku. Jana šla na ulici s partnerem, Marta žila v různých ubytovacích zařízeních již od dětství s maminkou, Adélu dostal na ulici fakt, že její manžel nastoupil do vězení, nelze zde ale hovořit o rozpadu rodiny. Dita se jako jediná participanta dostala na ulici kvůli vysokým dluhům a ukončení pobytu v psychiatrické léčebně, a také je jediná participanta, která má vážné psychické problémy. U Marty se projevuje závislost na jídle a mírná mentální retardace, s těmito problémy se ale nikdy neléčila. U Jany a Adély nemáme žádné informace o výskytu psychických či jiných zdravotních problémů.

2. Popis každodenního života, setkaly se s problémy, které popisuje Havlík (2019) a jak je řešily?

Prvním a největším problémem každodenního života bezdomovců je spánek. Marta, Dita, Adéla uvedli, že využívají azylové domy, noclehárny, známé a kamarády a jen velmi výjimečně přespávají venku. Jediná Jana nikdy azylový dům či noclehárnu nevyužila a spala většinu času venku v lese v postaveném přístřešku. Několikrát se rozhodla odstěhovat se ke kamarádce, ale vždy se do přístřešku vrátila za svým partnerem.

Člověk, který žije na ulici a je bez práce má také problém sehnat potravu. Jana se spoléhala na to, co přinese její partner nebo co donesou lidé z okolí, Marta naopak aktivně shání jídlo, a to všemi možnými způsoby, žebřala v restauracích vybírala popelnice navštěvovala všechny organizace, které poskytují potravinovou pomoc, když nic tímto způsobem nesehnala uchýlovala se ke krádežím. Marta, stejně jako Adéla a Dita pobírá dávky hmotné nouze, tyto peníze jí ale, kvůli její závislosti na jídle, nevystačí.

Hygiena je další věc, kterou musí bezdomovci i bezdomovkyně řešit. Jana využívala potok, který vedl nedaleko přístřešku, vodu tam nabrala a v přístřešku jí ohřála, používala ji pro koupel i k praní prádla, pár metrů od přístřešku měli vykopanou díru s postavenou dřevěnou toaletou. Ženy, ubytované v azylových domech či noclehárnách, mohou využívat koupelny. Nevýhoda života na ulici pro ženy je menstruace. Menstruační pomůcky jsou i pro sociálně slabší ženy, které nejsou bez domova, často finančně nedostupné, takže pro ženy žijící na ulici je situace ještě horší. Jedinou možnou cestou, jak se k těmto potřebám dostat bylo získat je v ubytovacích zařízeních či nízkoprahových centrech, kam je mohou darovat lidé nebo obchody, které poskytují potravinovou pomoc. Toto zboží, ale nepropadá expiraci, takže se v darech vyskytují pouze ojediněle a je o ně velký zájem. Ženy si tedy musí najít alternativní způsoby. Ženy v těchto situacích používají například

silnou vrstvu toaletního papíru získaného na veřejných toaletách nebo v ubytovacích zařízeních, savé kusy látky, které mohou vyprat a znovu použít, noviny ze svého papíru.

Problém, který řeší každý bezdomovec i bezdomovkyně, je nedostatek peněz. Všechny participantky aktuálně pobírají dávky hmotné nouze. Žádná z participantek nepřiznala, že by k penězům přicházela jiným způsobem než z probíraných dávek. Marta zmínila krádeže, ale jedná se pouze o jídlo, nekradla tedy přímo peníze ani předměty, které by později mohla zpeněžit. Dita nabízela sexuální služby, ne však výměnou za peníze, ale přímo za drogy a možnost přespání či krátkodobého ubytování. Informace, která mě překvapila byla, že všechny zúčastněné vlastní mobilní telefon.

3. Platí pro tyto participantky genderové rozdíly uvedené v literatuře?

V této části bych si ráda ověřila, zda genderové aspekty bezdomovectví získané z literárních zdrojů, platí i pro mé participantky, proto se zaměřím na genderové rozdíly uvedené v teoretické části práce. Prvním z nich je, že bezdomovkyně se mnohem častěji dostanou na ulici s partnerem či s dítětem. Tento vzorec můžeme vidět u Jany, která šla bydlet na ulici s přítelem, také u Marty, která se nestala bezdomovkyní s dítětem, ale právě ona je to dítě. Dalším rysem ženského bezdomovectví je domácí násilí, které často vede k bezdomovectví, tato přímá souvislost se u mých participantek nevyskytuje, ale s domácím násilím jako takovým se setkala Jana a Adéla. Častým problémem bezdomovkyň je nechtěné těhotenství, to se ale netýká žádné z participantek. Ženy často využívají ochranu jiným bezdomovcem což platí u Jany, ostatní ženy tuto informaci nevedli.

4. Využívají sociálních služeb a cítí, že nejsou ženám dostatečně přizpůsobeny?

Zajímavým bodem bylo využívání sociálních služeb. Literatura je zde protichůdná Marek, Strnad, Hotovcová (2012) a Vašát (2021) tvrdí, že ženy využívají sociální služby více, Havlík (2019) uvádí opak. Z mých získaných informací můžeme

řít, že ženy využívají sociální služby ve značné míře. Podle sociální pracovnice ženy v Jirkově využívají sociální služby přibližně stejně nebo více než muži. Dle slov sociálních pracovnic je v Jirkově pouze 1 žena která nevyužívá žádnou sociální službu, žije ve stanu a nepobírá ani dávku hmotné nouze. U mých participantek je zřejmé, že sociální služby využívají, protože rozhovor s nimi byl zprostředkován městským úřadem.

3.2.3 ZÍSKANÉ INFORMACE Z PESPETIVY TEORIE GENDEROVÉ NEROVNOSTI

Tento výzkum přinesl řadu přínosných informací, na které můžeme nahlížet ze spousty různých perspektiv. Nejdřív bych ráda zhodnotila získaná data z hlediska genderu a odpověděla na otázku: „Jaké to je být ženou bez domova?“

Být bezdomovkyní má řadu úskalí, se kterými se bezdomovci nepotýkají, jako je na příklad menstruace nebo těhotenství. S dalšími problémy že muži setkávají, ale v menší míře, jako je na příklad strach ze znásilnění, strach z napadení za účelem krádeže nebo ublížení na zdraví. Projevuje se zde biologická nadrženosť mužů, kteří mají větší sílu než většina žen, proto jsou ženy bez domova v mnohem větším ohrožení. S tímto problémem se potýkají ženy žijící nejen přímo na ulici, ale i v genderově spíšených ubytovacích zařízeních. Tyto informace jsou zásadní pro vznik ubytovacích zařízení pouze pro ženy.

Ženy bez domova se často setkávají s dalšími formami diskriminace a sociálního vyloučení. Osudy žen bez domova jsou často ovlivněny milostným životem. Všechny ženy, kromě Marty, se dostaly na ulici kombinací několika příčin, vždy v tom ale měl roli jejich partner. Marta žije na ulici kvůli rodinné situaci, ve které byla její matka, která také žila bez trvalé střechy nad hlavou. Marta nikdy nežila se svým otcem, takže můžeme přepokládat, že i zde hrál roli maminčin partner a rozpad jejich vztahu.

Ze získaných dat jsem vypožorovala i pozitiva ženského bezdomovectví. Z mých údajů vyplývá, že ženy na ulici jsou lépe přijímané veřejností. Žebrání o jídlo je pro ně snadnější, protože na okolí většinou nepůsobí, na rozdíl od některých bezdomovců, nebezpečně, a proto je společnost ochotnější jim pomoci, darovat ať už jídlo, oblečení nebo peníze. Dále na příklad u Jany vidíme, že se jí ostatní bezdomovci snažili pomáhat a získávat její sympatie. Ženy se také mohou lépe dostat k bydlení u náhodných známostí. Muž bydlící sám si mnohem častěji vezme ženu bez domova k sobě, než by tomu bylo naopak. Ženy mají často silnější sociální síť, která jim pomůže a zůstávají dále v kontaktu s přáteli a rodinou.

3.2.4 ZÍSKANÉ INFORMACE Z PERSPEKTIVY TEORIE SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Teorie sociálního vyloučení tvrdí, že sociální vyloučení není výsledkem jedné příčiny, ale vzniká kombinací více faktorů. Teorie sociálního vyloučení se ukazuje jako užitečný rámec pro porozumění a analýzu fenoménu ženského bezdomovectví. Zaměříme se tedy na identifikaci faktorů vedoucím k sociálnímu vyloučení žen bez domova. Mechanismy sociálního vyloučení, se kterými se ženy setkávají jsou:

1. Ekonomické vyloučení, ke kterému dochází díky finanční zranitelnosti žen, které mají nízké příjmy, nestálé zaměstnání nebo špatnou finanční gramotnost. To jim brání k zajištění stabilního bydlení.
2. Prostorové vyloučení, ke kterému dochází kvůli nedostatku prostředků a nedostatku dostupného bydlení. Prostorové a ekonomické vyloučení je úzce spjaté a brání stabilizaci nepříznivé sociální situace.
3. Genderová nerovnost, která se ukazuje na příklad při nárazových pracích, za které bezdomovci mohou obdržet peněžní odměnu. U našich participantek to vidíme u případu Jany, jejíž partner chodil pomáhat lesníkům se dřevem, ona ale nechodila, protože byla hubená a slabá, takže by takovou práci nezvládla.
4. Trauma a strach z domácího násilí je dalším faktorem ovlivňující ženské sociální vyloučení. Ženy se zkušeností s domácím násilím, mají strach odmítnout partnerovi

požadavky a možnost vyhnout se tak bezdomovectví. To vidíme u případu Dity, která kdyby odmítla brát a vařit drogy s partnerem, mohla být dnes úspěšnou podnikatelkou či učitelkou místo bezdomovkyní účastníci se této studie.

Ukáži zde multidimenzionalitu problému sociálního vyloučení na konkrétním případě Jany:

Jana žila s dvěma partnery a v obou případech docházelo k domácímu násilí, což může mít negativní vliv na jejich duševní zdraví a pohodu. Život Jany v lese přispěl k sociální izolaci, ztrátě sociálních vazeb, a to vedlo ke kulturnímu vyloučení. Jana má poměrně nízký stupeň vzdělání, je vyučená v oboru švadlena a žádné další vzdělání během života nezískala. V tomto oboru procouvala, poté byla zaměstnaná jako uklízečka a svačínářka. Na takových pracovních pozicích je často velmi nízký plat blízký se k minimální mzdě, poté přestala pracovat, což znamenalo zamezený přístup k finančním zdrojům, a to vede k ekonomickému vyloučení. Její manžel byl alkoholik, z této informace můžeme soudit, že finanční situace celé rodiny nebyla příznivá, poté žila ona i její nový partner venku v lese, oba byli bez zaměstnání, zde pravděpodobně docházelo ke stigmatizaci s tedy k symbolickému vyloučení a také k, pro bezdomovectví nejtypičtějšímu mechanismu sociálního vyloučení, prostorovému vyloučení.

Kdyby se Jana rozhodla svou situaci změnit, šla by jako první krok hledat práci. Se svým vzděláním by našla pravděpodobně zaměstnání s podprůměrným finančním ohodnocením (kulturní vyloučení), při pohovu by se zaměstnavatel zeptal na bydliště a na základě informace, že bydlí v lese, by si zaměstnavatel případně zaměstnání Jany dlouho rozmýšlel (prostorové vyloučení, symbolické vyloučení). Jana ale svou bytovou situaci nemůže změnit bez finančních prostředků, které by jí poskytlo právě zaměstnání (ekonomické vyloučení). Kdyby se zaměstnavatel rozhodl neřídít se stereotypy a Janu zaměstnal, vzhledem k tomu, že většina lidí bez domova má dluhy minimálně na zdravotním pojištění a pokuty za jízdy MHD na černo, část

její výplaty, by jí byla odebrána a Jana by se neměla o moc lépe, než když byla nezaměstnaná. Tento vzorec je často důvodem, proč se lidé bez domova na ulici nepokoušejí svou situaci změnit. Obzvláště jsou-li bez domova dlouhodobě, protože na styl života si již zvykli a dluhy se stále navyšují.

Jana se díky sociální pracovníci, která jí pomohla, z života v lese dostala a žije v městském sociálním bytě. Stále žije ve vyloučené lokalitě, společně s osobami a rodinami v nepříznivé sociální situaci, ale sociální vyloučení nemá již tak extrémní formu. Jana pobírá dávky, příspěvek na bydlení a všechny poplatky včetně dluhu vzniklém na neplacení zdravotního pojištění řádně platí.

4 SHRNUTÍ VÝZKUMU A ZÁVĚR

V teoretické část jsem popsala základní pojmy a teorie spojené s touto bakalářskou prací, představila problematiku bezdomovectví, jak se bezdomovectví historicky vyvíjelo, jak bezdomovectví dělíme a příčiny vzniku bezdomovectví. Dále jsem se věnovala problému každodenního života bezdomovců a provázání genderu a bezdomovectví a věnovala jsem se specifikům ženského bezdomovectví. Závěrem teoretické části jsem popsala aktuální situaci bezdomovectví v České republice a poté jsem se věnovala situaci na území Jirkova, což byla zkoumaná oblast.

V empirické části jsem se nejprve věnovala metodologie mého výzkumu, stanovila jsem cíl výzkumu a výzkumné otázky, na které jsem hledala odpovědi. Popsala jsem výběr výzkumné strategie a metody, výběr vzorku, sběr dat a etickou stránku vážící se k mé práci, poté jsem zhodnotila kvalitu výzkumu.

Dále jsem se věnovala interpretaci získaných dat, nejdříve jsem představila participantky výzkumu a pokračovala jsem poskytováním odpovědí na výzkumné otázky. Poté jsem použila teorii sociálního vyloučení a teorii genderové nerovnosti k interpretaci získaných dat. Na základě provedeného výzkumu a analýzy jsem došla k následujícímu závěru.

Při studiu tohoto tématu jsem ověřila úvodní předpoklad, že tématu ženskému bezdomovectví není věnována dostatečná pozornost. Na toto téma by mělo být pohlíženo s vážou a důležitostí, kterou si zaslouží. Pro pomoc a řešení tohoto rozšiřujícího se fenoménu je nejprve třeba mu porozumět a porozumět mechanismům, které k bezdomovectví vedou. Bohužel, bezdomovectví se v České republice stále více rozšiřuje a zasáhnout může mnohem více osob, než by si člověk mohl primárně myslet. Je důležité apelovat na prevenci, informovanost obyvatel, aby věděli, čemu se vyvarovat a kde případně mohou žádat o pomoc. Sociální služby, neziskové

organizace a charita hrají velkou roli v boji s bezdomovectvím. Neposkytují pouze finanční podporu ve formě dávek hmotné nouze, ale také pomáhá s řešením problémů svých klientů. Ke zlepšení situace by přispěla i redukce genderové nerovnosti ve společnosti.

Ženské bezdomovectví je multidimenzionální problém a z toho důvodu, je těžké se z něj vymanit. Ženy jsou mnohem více ekonomicky zranitelné, jak z hlediska nižších platů, tak finanční a bytové závislosti na partnerovi, ženské bezdomovectví úzce souvisí s partnerskou vztahovou situací. V ženském bezdomovectví se v případech této studie setkáváme méně s užíváním návykových látek včetně alkoholu.

Bakalářská práce v rámci poskytnutých informací zodpověděla předem stanovené výzkumné otázky. Splnila hlavní vymezený cíl, což bylo zachytit ženské bezdomovectví v malém městě. Věřím, že tato práce přináší validní informace k tématu, poskytuje přínos při řešení těchto sociálních problémů a rozšiřuje povědomí o fenoménu ženského bezdomovectví do společnosti.

5 Zdroje:

Armáda spásy, 2023, *Centrum sociálních služeb Jirkov* (navštíveno 26.5.2023)

Dostupné: <https://armadaspasy.cz/pobocky/jirkov/centrum-socialnich-sluzeb-jirkov/>

Baptista, I., 2010. Women and homelessness. *Homelessness research in Europe*.

Disman, M. (2011). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum Press.

Duffy, K., 1995. *Social Exclusion and Human Dignity in Europe: Background report for the proposed initiative by the Council of Europe*. Council of Europe.

ETHOS, 2005, *European Typology of Homelessness and Housing Exclusion*. (navštíveno 1.4.2023)

Dostupné (česká verze):

https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf

Česká statistický úřad, 2021, Obyvatelstvo podle způsobu bydlení, věku a pohlaví

Dostupné: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?>

[page=statistiky&katalog=33526](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?_afPfm=statistiky&katalog=33526)

Česká statistický úřad, 2011, *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* (navštíveno 29.5.2023)

Dostupné: https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu

Hradecká, V. and Hradecký, I., 1996. *Bezdomovství-extrémní vyloučení*. Naděje, občanské sdružení.

Havlík, T., 2019. *Homeless guide: jak přežít na ulici a užít si to*. BizBooks.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Jandourek, J. 2001. *Sociologický slovník* Praha: Portál.

Keller, J., 2013. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Sociologické nakladatelství SLON.

Mareš, P., 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Sociologické nakladatelství (SLON).

Mayock, P., Bretherton, J., 2016. *Women's homelessness in Europe*. Londres: Palgrave Macmillan,

Novotná, H., Špaček, O., Šťovičková Jantulová, M. (2019). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií

Oakleyová, A., 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.

Štěchová, M., Luptáková, M., Kopoldová, B., 2008. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Marek, J., Strnad, A. and Hotovcová, L., 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.

Renzetti, C.M. and Curran, D.J., 2005. *Ženy, muži a společnost*. Karolinum.

Stehlíková, V., 2015, *Nemám domov, ale mám svůj hlas, Jako doma – Homelike*

Toušek, L., 2007. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*, AntropoWeb

Vašát, P., 2021. *Na jedné lodi: Globalizace a bezdomovectví v českém městě*. Academia.

Vágnerová, M., Csémy, L. and Marek, J., 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Karolinum Press.

Vágnerová, M., Marek, J. and Csémy, L., 2018. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Charles University in Prague, Karolinum Press.

Zajacová, M., 2020. Eliška Černá: Z ulice do bytu: Sociální práce v procesu reintegrace do bydlení. Sociologický časopis/Czech sociological Review 56(1), pp. 112-114.

Příloha č.1 k BP Ženy bez domova v Jirkově

Shrnující protokol polostrukturovaného rozhovoru

Všechny následující rozhovory proběhly v kanceláři Městského úřadu Jirkov dne 12.05.2023 pod dohledem sociální pracovníce. Jména účastnic rozhovoru jsou anonymizována, pro lepší orientaci v textu jsou jim přiřazena náhodná jména.

Pro přepis rozhovoru používám metodu shrnujícího protokolu. Nepoužívám přímou řeč, ale snažím se co nejvíce zachovat autenticitu výpovědí. Proto používám hovorovou a nespisovnou češtinu, spisovná čeština by v tom kontextu působila velmi nepřírozně. Vybrala jsem segmenty audio nahrávky, kde ženy odpovídají na některý z mých bodů, ať už byly přímo tázány, nebo v rámci odpovědi na jiné otázky. Nejdelší rozhovor byl s Janou, který trval přes hodinu, poskytla mi spoustu detailních informací a vyprávěla s jakými situacemi se setkala. Tyto informace byly ale pro můj výzkum irelevantní, takže jsem je zde nezmínila. Nejméně kvalitních odpovědí jsem získala od Dity a Adély, kde rozhovor trval cca 15 minut. Dita, kvůli své psychické poruše, poskytla několik informací, které sociální pracovníce vyvrátila, tyto informace jsem taktéž nepoužila.

Společné údaje participantek pro tento výzkum jsou gender a nezaměstnanost. Tyto ženy také spojuje místo aktuálního pobytu, kterým je město Jirkov. Participantky byly doporučený pracovníci městského úřadu, se kterou jsem v průběhu celé bakalářské práce byla v kontaktu

Rozhovor s Janou

Výzkumnice: Jak jste se stala bezdomovkyní?

Jana: Žila jsem se svým bývalým manželem, se kterým jsem měla dvě děti, syna a dceru. Když děti vyrostly a osamostatnily se, rozhodla jsem se z manželství odejít. Manžel mě mlátil a hodně pil alkohol, to nebylo nic pro mě. Našla jsem si jiného partnera, který bydlel se svým kamarádem v bytě. Takže jsem se rozvedla a přestěhovala se k nim. Jenže

ten jeho kamarád, ten taky hodně pil a dělal nepořádek a já jsem to musela uklízet, protože jsem tam chtěla bydlet v čistotě. Můj bývalý manžel mě vždycky mlátil, když se opil, takže jsem se bála, že když se opije, tak mě taky zmlátí. Už jsme nechtěli žádný podnájem a chtěli jsme do vlastního, takže můj přítel přišel s nápadem, že půjdeme bydlet do lesa. Nejdřív jsem se tomu bránila, ale nakonec nám nezbylo nic jiného, protože ani já ani on jsme neměli práci. Sbalili jsme si věci a šli jsme do lesa na místo, které partner našel. V té oblasti bydlelo více bezdomovců. Když jsme tam přišli, zděsila jsem se a chtěla jsem zpátky domů. Ale po pár dnech jsem si zvykla. Udělali jsme hodně věcí proto, aby se tam dalo bydlet.

V: Když už jste tam bydleli, jak vypadal Váš běžný život? Kde jste spali, kde jste brali jídlo, kde jste se koupali?

J: Můj partner od známých přinesl postele, které jsme si do přístřešku dali, dokonce i nějaké skříňky, plynový hořák, kamna na dříví, takže jsme si mohli uvařit nebo ohřát vodu z potoka, který byl kousek od toho našeho místa. Lidi, kteří bydleli v okolí nebo chodili kolem nás na procházky, nám často nosili jídlo a oblečení. Jedna paní nám přinesla hodně masa, když dělali zabijačku, jiní nám zase přinesli na Vánoce chlebičky, cukroví a salát. Bylo to milé. Když něco venku rostlo, tak jsme to sbírali a jedli. Jinak přítel chodil vybírat popelnice, hlavně v blízkosti obchodů, kde to hodně vyhazovali. Taky chodil do restaurací, kde mu někdy někdo něco dal. Často jsme i měli hlad, ale prostě jsme to vydrželi. Chodili jsme se v létě koupat do toho potoka a v zimě jsme si přinesli vodu, ohřáli si jí a vylili do lavoru. Záchod jsme udělali tak, že jsme vykopali díru, dali tam vápno a postavili takovou kadibudku. Když jsem ještě měla menstruaci, našla jsem si nějaké hadry, a bylo to dobrý. Vždycky se mi vyprala v tom potůčku na valše. Ať už jsem stará a řešit to nemusím. Na svícení jsme používali svíčky nebo kahan. Elektřinu jsme neměli, takže jsem si chodila nabíjet telefon ke kamarádce.

V: Chodili jste si pro sociální dávky? Kde jste brali peníze?

J: Já jsem žádné peníze nebrala. Vůbec jsem nevěděla, že něco takového jde. Až potom kamarád, který bydlel blízko naší chatičky, mě vzal k sociální pracovníci tady na úřadě. Ta mi moc pomohla a teď už dávky беру. Já jsem peníze nepotřebovala, můj přítel vždycky něco přinesl, takže se o mě staral. Lidi byli taky moc hodný a nikdy jsem dostala

třeba 200 korun. Náš soused, který mě přivedl na úřad, mi taky hodně pomáhal. On si pro dávky chodil a když něco dostal, tak mi něco dal.

V: A nechtěl za to na oplátku něco?

J: Ne ne, to bylo jenom kamarádství.

V: Takže Vám oba pomáhali, starali se o Vás a chránili Vás? Myslíte si, že Vám pomáhali, protože jste žena, takže jste měla trošku výhodu?

J: Ano, ale pomáhali jsme si všichni navzájem. Když jeden něco měl rozdělil se s ostatníma. Ale já jako ženská jsem aspoň nemusela nosit těžké věci a chodit shánět jídlo. Ale vždycky jsem ostatním klukům uvařila jídlo nebo kafe. Já bych tam bez nich být nechtěla. To bych určitě nezvládla, nosit to dřevo, já byla hubená, jak jsme měli málo jídla, tak já jsem vážila asi 40 kilo. Potom když můj partner zemřel, vůbec jsem nemohla jíst ani spát, zdály se mi hrozný sny a už jsem tam nechtěla být, nevěděla jsem, co mám dělat, ale měla jsem rodinu, tak jsem se chtěla dát dohromady. Teď jak už mám byt, tak jsem začala pořádně jíst, konečně jsem přibrala.

V: A co se stalo vašemu partnerovi?

J: Chvilí předtím, než umřel se hodně pohádal s naším kamarádem, který mě vzal na úřad. Asi na něj žárlil nebo se bál že ho opustím. Můj přítel byl u nás s naším kamarádem, řekl mu ať se na něco podívá do skříňky, vytáhl nůž a bodl ho zezadu do boku. Přijela policie a celé to řešili. Když se náš kamarád vrátil z nemocnice dělali jako by se nic nestalo. Ale já už jsem tam s nimi nechtěla být. Bála jsem se, že udělá něco i mně. On hodně pil a potom mě mlátil. Byl stejnej jako bejvalej. Měla jsem často monokly a modřiny. Jednoho rána jsme se probudili a jako vždy jsme si uvařili kafe. Partnerovi se udělalo špatně a najednou byl na zemi. Když přijela záchranka a policie, bylo už pozdě zemřel na infarkt. Mně se v tu chvíli ulevilo a neukápla mi ani slzička.

V: A potom jste tam bydlela sama?

J: *Ano, potom jsem tam bydlela sama. Neměla jsem kam jít. Ale byla to hrůza, já jsem se tam v noci bála, když jsem tam byla sama.*

V: A nechtěla jste se přestěhovat k tomu kamarádovi? Nebo do azylového domu?

J: *Ne, já jsem na jednu stranu byla ráda, že jsem sama a mám klid. Nechtěla bych bydlet s někým cizím. Bála bych se, že mi něco udělají. Takže jsem ještě chvíli byla v tom lese, ale paní sociální pracovnice mi nabídla ten byt, ve kterém teď bydlím.*

V: Sociální pracovnice mi říkala že jste do toho bytu nejdřív nechtěla, proč?

J: *Bylo to venku na jednu stranu krutý, ale byly i chvíle, kdy jsme se všichni zasmáli. Byla tam dobrá parta, všichni jsme spolu drželi, tam se poznalo hned, kdo je falešnej. Sociální pracovnice mě pořád přemlouvala, že to bude určitě lepší, když se přestěhuji do bytu. Já tomu nevěřila, ale šli jsme se tam společně podívat, a já nevěřila svým očím.*

V: A chodí vás do Vašeho nového bytu někdo navštěvovat?

J: *Chodí za mnou děti a vnoučata, jsem moc ráda, že za mnou můžou chodit takhle na návštěvu. Někdy přijdou kluci z lesa, já jim občas vyperu, uvařím a nechám je se vykoupat, ale pak je zase vyženu.*

V: A byla s Vámi v lese i jiná žena, nebo tam byli muži a Vy jste byla jediná žena?

J: *Byla tam ještě jedna, ale ta bydlela v autě s přítelem a vždycky někam odjeli, a pak se zase vrátili zpátky. S těma jsme se nebavili.*

Rozhovor s Martou

V: Jak jste se stala bezdomovkyní?

Marta: *Já už jsem se vlastně jako bezdomovkyně narodila. Od doby, co si pamatuju, jsem s mamkou bydlela na ubytovnách, azylových domech, noclehárna nebo někde u*

známých. Nejdřív ještě v Ústí, potom tady v Jirkově. Mamka byla dlouho v nemocnici a teď je v důchodáku. Mamka měla důchod a já příspěvek na péči. Celý život jsem byla jen s mamkou. Tátu neznám.

V: Máte vystudovanou nějakou školu, nějaké pracovní zkušenosti?

M: Já jsem chodila jenom na základku, pak už to nešlo. Musela jsem se o mamku starat, ona je hodně nemocná. Na práci jsem neměla čas, protože jsem se o ni starala. Ani by mě nikam nechtěli, když nemám kde bydlet. Nejsem stejná jako ostatní bezdomovkyně, vůbec nepiju ani neberu drogy. Ale stejně by mě nikde nechtěli, když mám jenom základku a nemám byt. Jsem prostě už zvyklá být venku, mám takovou svobodu a nemusím každý den vstávat do práce jako normální lidi.

V: Když nechodíte do práce, tak jak vypadá Váš den, jak trávíte svůj čas?

M: Když jsem zrovna v azyláku, tak hlavně spím, jsem ráda, že se mám kde vyspat. Chodím ven, chodím třeba do restaurací nebo do obchodů, zeptat se, jestli jim něco nezbylo. Víím, na kterých místech jsou lidé hodní, co jim zbyde tak mi dají. Často chodím na stejná místa, kde víím, že to jídlo dávají. Navštěvuju i různá centra, kde rozdávají jídlo, oblečení a nějaké další věci. Jsou moc hodní, že se takhle rozdělí, nemusím to potom lovit v popelnici, když to nevyhodí a rovnou mi to dají. Někdy mě z toho azyláku vyhodí, tak se přestěhuju do noclehárny. Tam můžu přijít jen večer a ráno zase pryč, takže je to lepší na tom azyláku. Jenže pan vedoucí si na mě zasedl. Říká, že beru jídlo z letnic, ale to není pravda. Já mám svého jídla dost. Vždycky někde něco najdu nebo dostanu. Mají si to tam lépe hlídat.

V: Zmínila jste, že nemáte práci. Jak se tedy dostáváte k penězům?

M: Já dostávám dávky, když chodím na různé práce, třeba uklízet venku nepořádek, tak dostávám víc. Pořád je to ale málo. Vždycky je mám jenom chvíli, potom musím zase všude chodit a ptát se, jestli mi někdo něco dá. Nejvíce hodní lidé jsou na parkovišti u globusu, občas mi někdo vynadá ale někteří lidi mi dají třeba i 50 korun. Od jednoho němce jsem dostala 15 €.

V: A nabízel Vám někdy někdo, že by Vám dal peníze za nějaké služby?

M: *Ano, oni to zkouší. To já bych nikdy neudělala. Já si najdu, co potřebuji v popelnici nebo od lidí.*

V: Máte ze života na ulici nějaké zdravotní problémy?

M: *No, jsem takhle tlustá, ale to je určitě ze stresu. Když jsem na azyláku, tak se občas bojím, že se mi tam něco stane.*

V: A žijete sama? Nemáte partnera nebo děti?

M: *Nikoho nemám. To se nedá najít nikoho, v takové situaci jako jsem já. Ani bych nikoho nechtěla. Ostatní holky ty chlapi jenom mlátí. Děti jim stejně seberou, takže já budu radši sama.*

Rozhovor s Ditou

V: Jak jste se stala bezdomovkyní?

Dita: *Já jsem byla nejdřív učitelka. Hned po maturitě jsem začala učit. Když mi bylo 22 let, moji rodiče zemřeli. Já jsem potom nevěděla, co se sebou. Když jsem poznala bývalýho, bylo to lepší. Jenže on mě přivedl k těm drogám, nejdřív jsme to spolu jenom vařili, ale chtěla jsem to zkusit, když už to prodávám. No, a to bylo špatně. Od té doby už to bylo jenom špatný. Vyhodili mě z práce, tak jsem chtěla mít svoji firmu, ale nějak se mi to nepovedlo. Vzala jsem si půjčku na vybavení, ale protože to nevyšlo, skončila jsem u soudu. Tam se přišlo na to, že jsem nemocná na hlavu. Řekli, že mám schizofrenii a šla jsem do léčebny. Přítel se na mě vyprnul, takže jsem se neměla kam vrátit.*

V: A kde tedy teď bydlíte?

D: *Já bydlím u tety na zahradě. Ona vlastní takovej velkej dům a u něj je altánek, kde jsem se zabydlela. Mám tam nafouklou madračku a všechny svoje věci, ikdyž jich teda moc nemám. Mně všechno vzali exekutoři.*

V: Jak při takovém bydlení řešíte hygienu?

D: *No já tu hygienu moc neřeším. Mě stačí se občas umejt u tety. Ona mě někdy pustí dovnitř, ale nechce mě tam nechávat. Bojí se, že jí něco vezmu a půjdu si koupit zase drogy. Ona se na mě někdy naštvě a vyhodí mě, tak jdu spát na nádraží.*

V: A jídlo sháníte kde?

D: *Normálně si ho kupuju. Dostávám nějaké dávky, takže si můžu koupit co je potřeba.*

Rozhovor s Adélou

V: Jak jste se stala bezdomovkyní?

A: *Bydlela jsem s manželem, ale on šel sedět, takže jsem neměla kam jít. Sama si bydlení nemůžu dovolit.*

V: Vy jste neměla práci?

A: *Ne, byla jsem vyučená a pracovala jsem jako servírka, ale vyhodili mě, jak jsem začala brát drogy.*

V: A co rodina nebo kamarádi, nepomohl by Vám někdo?

A: *No rodina se se mnou nebaví, od té doby, co jsem brala ty drogy. Ale občas u někoho z kamarádů přespím. Nechají mě se u nich vykoupat. Mám čtyři děti, ale jsou ještě mladý a bydlí se svým tátou. Já už jsem čistá, abych mohla vidět aspoň svoje děti.*

V: Když jste ještě brala drogy, kde jste na ně brala peníze, když jste byla v takové situaci?

A: *Hodně jsme si s partou pomáhali, když někdo měl, tak se semnou rozdělili. Věděli, jak na tom jsem, takže mi chtěli pomoci. Kamarádi mě u sebe nechávali i přespávat. Jinak jsem byla na azyláku a když jsem ještě brala, musela jsem být venku, to bylo hrozný, třeba na lavičce nebo na zemi v parku.*

V: A co vás vedlo k tomu s braním drog přestat?

A: *Já mám čtyři dcery. Jednu s mým manželem a tři s bejvalým. Bejvalej se teď stará o všechny čtyři, aby nemusely do děcáku. Chci je vídat a trávit s nimi čas, ale když jsem na drogách, tak to nejde.*